

Dansk Skoleforening
for Sydslesvig e.V.

LÆREPLAN FOR FAGET RELIGION

INDHOLD

Indledning	4
Skolens opgave	4
Læreplanernes opbygning	5
Tværgående temaer	6
Fagformål	9
Introduktion	9
Trinforløb for indskolingen	11
Livsfilosof og etik	11
Bibelske fortællinger	12
Kristendom	13
Trinforløb for 3.-4. klassesettrin	15
Livsfilosofi og etik	15
Bibelske fortællinger	17
Kristendom	18
Trinforløb for 5.-6. klassesettrin	19
Livsfilosofi og etik	19
Bibelske fortællinger	21
Kristendom	22
Trinforløb for 7.-9. klassesettrin	23
Livsfilosofi og etik	23
Bibelske fortællinger	25
Kristendom	26
Ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser	27
Trinforløb for 10. klassesettrin	28
Livsfilosofi og Etik	28
Bibelske fortællinger	30
Kristendom	31
Ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser	32
Sproglig udvikling	33
It og medier	34
Innovation og entreprenørskab	35
Kulturforståelse	36
Fagteamets overordnede plan.....	37

Evaluering	38
Obligatorisk evaluering: Prøver og prøvelignende bidrag	40
Specifikt for religion	41
Kilder	42
Bilag.....	43
Pejlemærker for god undervisning.....	44
Center for Pædagogiks læreplansgrupper	45

INDLEDNING

Dansk Skoleforening for Sydslesvigs læreplaner er gældende for 1.-10. klasse. Læreplanerne er bindende for undervisningen og opfylder de faglige krav, som stilles i de officielle slesvig-holstenske læreplaner for grundskolen 1.-4. klassetrin og fællesskolen 5.-10. klassetrin, men ligger ellers i form og indhold så tæt op ad de danske læreplaner – forenkledede Fælles Mål – som muligt. Læreplanerne for fagene knytter an til det pædagogiske arbejde, som dagtilbuddet ud fra pædagogiske læreplaner er forpligtet på. Læreplanerne er derfor også på tværs af fagene en ledetråd for skolens pædagogiske arbejde fra vuggestue til gymnasium ved Skoleforeningen.

SKOLENS OPGAVER

Læreplanerne er i overensstemmelse med Dansk Skoleforening for Sydslesvig e.V.'s formålsparagraf¹ og skal sikre, at eleverne på de danske skoler tilegner sig viden om det danske mindretal i Sydslesvig og får mulighed for at vælge et eget tilhørsforhold til dette. Dansk Skoleforenings formålsparagraf og gældende lovgivning i vedtægterne beskriver endvidere visionen for vores skolevæsen og udstikker mål og idealer, som skal være ledende for skolens dagligdag:

- (1) Det er skolens opgave i samarbejde med forældrene at fremme elevernes tilegnelse af kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer, der medvirker til den enkelte elevs alsidige, personlige udvikling.
- (2) Skolen må søge at skabe sådanne rammer for oplevelse, virkelyst og fordybelse, at eleverne udvikler erkendelse, fantasi og lyst til at lære, således at de opnår tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.
- (3) Skolen skal gøre eleverne fortrolige med dansk og tysk kultur og bidrage til forståelse for andre kulturer og for menneskets samspil med naturen. Skolen forbereder eleverne til medbestemmelse, medansvar, rettigheder og

pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens undervisning og hele daglige liv må derfor bygge på åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

Det betyder, at skolen...

er et værdifuldt bidrag til barnets og den unges dannelse og derfor skal udvikle undervisnings- og læringsmiljøet, så det støtter eleverne i deres dannelsesproces. Dette gør skolen ved at give plads til forskellighed, hvor der aktivt skabes trivsel, læring og udvikling for alle børn og unge i skolen. Det er centralt for elevernes trivsel, alsidige udvikling og muligheder at opleve sig som værdifulde deltagere i sociale og faglige fællesskaber. Derfor skal skolens arbejde tilrettelægges på en måde, der tilgodeser mange forskellige behov og skaber deltagelsesmuligheder for alle. Et øget fokus på de enkeltes udfordringer og styrker er med til at fremme gensidig accept og respekt.

Børn og unge i Sydslesvig vokser op i en flersproget kontekst, hvor sproget i dagtilbud, skoler og fritidstilbud er dansk. På vestkysten spiller frisisk desuden en væsentlig rolle. Samtidig skal de dygtiggøres til at deltage i det tyske samfund og til at kunne begå sig i en globaliseret og digitaliseret verden. Målet er derfor at opnå så høj en sproglig kompetence som mulig, da sproget på mange måder er nøglen til den enkeltes læring. Derudover er det danske sprog også en særlig identitetsmarkør for barnet og den unge i det danske mindretal i Sydslesvig. Den sprogdidaktiske opgave er derfor central i alle fag.

Ud over tilegnelsen af faglige kompetencer skal undervisningen i alle fag således bidrage til, at eleverne udvikler personlige kompetencer samt overordnede lærings-, social- og sprogkompetencer. Den løbende udvikling af disse overordnede kompetencer gør det i stigende grad muligt for eleverne at planlægge, analysere og evaluere deres egne læringsprocesser.

Skolerne er dannelses- og uddannelsesinstitutioner for det danske mindretal i Sydslesvig og for de med mindretallet samarbejdende frisere. De danske skoler har deres forankring i nationale, kulturelle, miljøbevidste og demokratiske

1 Vedtægter for Dansk Skoleforening for Sydslesvig e.V. vedtaget af Fællesrådet den 24. februar 2011 § 3.

værdier. Skolen skal gøre eleverne fortrolige med dansk, tysk og frisisk kultur, ligesom den skal skabe rammer for, at eleverne kan udvikle nysgerrighed og forståelse for værdien af kulturel mangfoldighed, forståelse for vigtigheden af at tage ansvar for et bæredygtigt miljø samt aktivt medborgerskab. Sammen med mindretalsdimensionen, herunder forholdet mellem mindretal og flertal, er disse værdier og emner derfor tilgodeset i form af obligatoriske emner i fagene, ligesom de også indgår i de tværgående temaer, således at eleverne kan forholde sig til mindretalene i det dansk-tyske grænseland.

Undervisningen er det centrale sted...

hvor skolen omsætter sin dannelses- og uddannelsesopgave. Skolens undervisningsbegreb er meget bredt og går længere end den traditionelle opdeling i fag og lektioner. Den gode undervisning er overordnet den, som planlægges, gennemføres og evalueres af læreren i tæt samarbejde med teamet med udgangspunkt i en feedback- og evalueringskultur mellem elev og lærer. Den gode undervisning er endvidere varieret og differentieret i forhold til elevernes forskellige forudsætninger og erfaringsviden og er præget af en tydelig retning, struktur og forventninger. Se endvidere bilag 1 med Undervisningsministeriets 12 pejlemærker for god undervisning.

Frisisk på vestkysten

Skoleforeningen tilbyder frisiskaktiviteter under den frivillige undervisning på skolerne på vestkysten. For eleverne på Risum Skole/Risem Schölj gælder det, at de modtager undervisning, så dansk og frisisk er ligestillede sprog. Det betyder, at Skoleforeningens læreplaner for elever fra Risum Skole/Risem Schölj skal suppleres og reflekteres med mål for fagene.

LÆREPLANERNES OPBYGNING

Læreplanerne består af en beskrivelse af det enkelte fags formål, en kort introduktion til faget, en matrix over fagets kompetenceområder og kompetencemål med tilhørende uddybende beskrivelse samt vejledning for faget. Endvidere er der fire tværgående temaer: Sproglig udvikling, it og medier, innovation og entreprenørskab samt kulturforståelse.

Kompetencemål

Læreplanerne består af fagets centrale kompetenceområder,² der er ens for alle trinforløb, med tilhørende overordnede kompetencemål, der beskriver, hvad eleverne skal kunne på fagenes gældende trin. Kompetencemålene skal danne grundlag for lærerens planlægning af undervisningen samt dialog med skolens medarbejdere, forældre og elever om elevens læring.

De overordnede kompetencemål er bygget op af indtil seks **færdigheds- og vidensområder**.³ Færdigheds- og vidensområderne er konkrete mål, der beskriver de færdigheder og den viden, eleverne skal tilegne sig frem mod kompetencemålet. Færdigheds- og vidensområderne sikrer en systematik mellem det, eleverne skal kunne, og undervisningens indhold.

I lighed med de Forenklede Fælles Mål i Danmark gælder, at både kompetence-, færdigheds- og vidensmål er mål over middel. Det er således fælles mål for alle, men det forventes ikke, at alle elever opfylder målene til fulde. Hermed adskiller vores mål sig fra de slesvig-holstenske læreplaner, der opererer med mindstekrav til elevernes læring.

Målene er opstillet i **faser**, som tydeliggør den udvikling, eleverne skal igennem i trinforløbet i faget. Faserne er ikke knyttet til bestemte klassetrin. Det er op til læreren at tilrettelægge undervisningen inden for et trinforløb.

Målene og undervisningen tilgodeser de forskellige kravniveauer i forhold til de afslutningsmuligheder, der er i fællesskolen. Alle elever skal dog uanset forventet afslutningsniveau undervises og vurderes på de tre taksonomiske niveauer: I reproduktion, II anvendelse og reorganisering og III vurdering, perspektivering og refleksion.⁴

Undervisningen tilrettelægges med udgangspunkt i kompetenceområderne og under hensyntagen til de tværgående temaer, men skal samtidig også forholde sig til skolens og fagets overordnede formål.

2 I faget matematik består læreplanen af fagets centrale stofområder.

3 I faget tysk arbejdes med KMK-Bildungsstandards.

4 Begreberne kan variere lidt i de enkelte fag.

Opmærksomhedspunkter

I læreplanerne for dansk og matematik er der indført opmærksomhedspunkter inden for kerneområder. Det er områder, som er grundlæggende for, at eleverne kan følge med i alle fag.

Opmærksomhedspunkterne beskriver det forventede minimumskrav inden for målene, der er nødvendigt for, at eleven kan følge med i undervisningen. Hvis en elev ikke når det niveau, der er beskrevet i opmærksomhedspunktet, er læreren forpligtet til gå i dialog med skolelederen og skolens ressourcepersoner om, hvordan eleven kan hjælpes. Nogle af opmærksomhedspunkterne indgår i Dansk Skoleforening for Sydslesvigs Fælles Evaluering.

TVÆRGÅENDE TEMAER

Der er fire tværgående temaer i læreplanerne, som skal integreres i undervisningen: **sproglig udvikling, it og medier, innovation og entreprenørskab** samt **kulturforståelse**. Temaerne er indarbejdet i fagenes læreplaner.

Sproglig udvikling

Mål for sproglig udvikling er indarbejdet i målene for fagene og er uddybet i Mål for Sprog og Læsning. Sprogarbejdet i skolen tager udgangspunkt i de særlige sproglige forhold, som fx den flersprogede kontekst, som eleverne i mindretallets skolevæsen i Sydslesvig naturligt befinder sig i. Eleverne skal udvikle strategier til udvikling af begreber og ordforråd, så deres sprogkundskaber ikke bliver en hindring for den faglige læring. Det er grundlæggende for sprogarbejdet i hele skoleforløbet, at der tages udgangspunkt i de fire sprogfærdigheder: lytte, samtale, læse og skrive. Sprog skabes i mange sammenhænge, og for at styrke elevernes kommunikative kompetence inddrages og veksles der mellem de fire sprogfærdigheder i undervisningen.

It og medier

It- og mediekompetencer bliver stadig mere centrale i samfundet – og derfor også i skolen. Eleverne skal kunne anvende it og forstå medierne og deres indflydelse på samfundet for derigennem at opnå kompetence til at kunne reflektere over egen brug af de sociale medier og til at opnå egne og fælles mål gennem medierne.

It- og mediekompetencer og evnen til at ajourføre dem er således væsentlige forudsætninger for, at man som borger kan tage aktivt del i et medialiseret og digitaliseret samfund.

I undervisningsforløb, hvor it og medier indgår, skal eleverne opnå og anvende en række digitale kompetencer under hensyntagen til skolens it-mæssige rammebetingelser.

Eleverne kan i løbet af et undervisningsforløb indtage forskellige positioner. I det tværgående tema it og medier opereres der med fire positioner:

- eleven som kritisk undersøger
- eleven som analyserende modtager
- eleven som målrettet og kreativ producent
- eleven som ansvarlig deltager.

I praksis er der tale om flydende grænser, men de fire elevpositioner beskriver og afgrænser nogle særlige kendetegn for elevernes læreprocesser.

Innovation og entreprenørskab

I det tværgående tema innovation og entreprenørskab skal eleverne udvikle innovative og entreprenante kompetencer, så de kan anvende deres personlige, faglige og sociale ressourcer, uanset om de vil påvirke deres eget liv, deltage aktivt i samfundet eller starte aktiviteter eller virksomheder.

Innovation og entreprenørskab er orienteret mod varierede og praksisorienterede undervisningsformer. Innovation og entreprenørskab kan indgå som integrerede dele af fagundervisningens indhold og form eller udmøntes i procesorienterede undervisningsforløb, der er karakteriseret ved processen fra ide til handling og realisering samt elevernes arbejde med viden i praksis. Der er således fokus på elevernes kompetencer til at skabe, udvikle og handle samt evne til at organisere, kommunikere og samarbejde.

Målet er at motivere eleverne til at indgå i samfundet som aktive medborgere, iværksættere og innovative medarbejdere. Samtidig skal eleverne gives forudsætninger for at håndtere de udfordringer og udnytte de muligheder, der er forbundet med at være individ i en foranderlig verden.

Kulturforståelse

Kulturforståelse er et tværgående tema og den grundlæggende dannelseshorisont, som Skoleforeningens vedtægter forpligter vores dagtilbud og skoler på. Skolens almindelige virksomhed og omdrejningspunkt i mindretallets hverdagsliv danner det naturlige fundament for dette tværgående tema og byder på særlige muligheder.

Temaet kulturforståelse lægger vægt på at videreudvikle elevernes kulturelle viden, forståelse og bevidsthed i et fordomsfrit læringsrum. Eleverne skal gennem arbejde med temaet opnå reflekteret indsigt i deres egen og andres kulturelle baggrund og herved sættes i stand til at anvende et komplekst og dynamisk kulturbegreb.

Eleverne skal få mulighed for at reflektere over deres egen virkelighed i relation til deres omverden. Temaet skal stimulere elevernes interesse for og evne til at stille spørgsmål til det danske mindretals selvforståelse for at nå forståelse for kulturelle fællesskaber, herunder især kulturelle mindretals betydning og vilkår lokalt, regionalt og internationalt.

Det tværgående tema kulturforståelse skal således fremme elevernes alsidige udvikling samt forbedre deres kulturelle kompetencer på forskellige niveauer. Eleverne skal både udvikle forståelse for kulturel kompleksitet og lære at gå i fordomsfri interkulturel dialog med andre (interkulturel kompetence). Eleverne skal endvidere få indsigt i, at kulturer er bundet sammen relationelt, påvirker hinanden gensidigt og er i stand til at komplementere hinanden og skabe nye transkulturelle fællesskaber (transkulturel kompetence).

Det tværgående tema kulturforståelse tager udgangspunkt i den præmis, at eleverne i Sydslesvig

vokser op i en flerkulturel kontekst med en skolehverdag i et mindretal omgivet af en flertalskultur. Temaet skal klæde eleverne på til at udvikle et reflekteret kulturelt ståsted og forberede dem på at blive medborgere i det lokale samfund, de lever i, samt verdensborgere i en globaliseret virkelighed.

Nøglen til denne begrebshorisont er elevernes egen sydslesvigske dagligdag præget af først og fremmest dansk, tysk, frisisk, plattysk og i stigende grad også engelsk samt andre sprog og kulturer.

Det frisiske mindretal er ligesom det danske mindretal og tyske flertal en del af Sydslesvig. For at eleverne skal kunne begå sig i det omgivende samfund, skal de således også stifte bekendtskab med frisisk sprog og kultur samt det frisiske mindretals vilkår.

Der er fokus på elevernes nysgerrighed på egne rødder og forståelse for andres. Temaet skal sådan fremme elevernes kritisk-analytiske sans og styrke deres evner til at interagere i komplekse kulturelle sammenhænge samt udvikle deres kompetencer til at skabe, udvikle og handle med kulturel bevidsthed.

Det tværgående tema tager højde for den særlige situation i mindretallets skoler, der gør alle aktører i skolevæsenet til naturlige kulturambassadører. Elevernes løbende fordybelse i processer, der udvikler deres kulturforståelse, er centralt i alle fag og lægger sig op ad temaerne sproglig udvikling og innovation og entreprenørskab.

Det handler om at italesætte og perspektivere kulturdimensionen i alle fag.

Begrebsafklaring

Entrepenørskab: Entrepenørskab er, når der bliver handlet på muligheder og gode idéer, og disse bliver omsat til værdi for andre. Den værdi, der skabes, kan være af økonomisk, kulturel eller social art.⁴

Viden: omfatter både viden om et emne og forståelse, dvs., om man er i stand til at sætte sin viden i sammenhæng og forklare den for andre. Kan være både om teori og praksis.

Færdigheder: omfatter brug af tilegnet viden til at gøre eller udføre opgaver og opgaveløsning. Kan være praktiske, kognitive, kreative eller kommunikative færdigheder.

Kompetencer: omfatter evnen til at anvende viden og færdigheder (personligt, socialt og meto- disk) i en given kontekst og/eller ny sammenhæng samt reflektere over opgaveløsningen.

Trinforløb: Hele skoleforløbet 1.-10. klasse er inddelt i fem trinforløb: 1-2. kl., 3-4. kl., 5-6. kl. 7-9. kl. og 10 kl. eller 7.-10. kl. (musik og billedkunst 9.-10. kl.).

Faser: Færdigheds- og vidensområderne er opdelt i faser, der viser den faglige progression hen til at kunne opfylde kompetencemålet. Faserne svarer til antal klassetrin. Faserne behøver dog ikke at følge klassetrinnet, og man kan godt arbejde med mere en én fase af gangen.

Kompetenceområde	Kompetencemål	Faser		
Læsning	Eleven kan læse og forholde sig til tekster i faglige og offentlige sammenhænge	Finde tekst		
		1.	Eleven vurderer relevansen af søgeresultater på søgeresultatsider	Eleven har viden om søgemetoder og læsestrategier
		2.	Eleven kan gennemføre en billed- og fuldtekstsøgning	Eleven har viden om teknikker til billed- og fuldtekstsøgning

4 Definition fra Fonden for Entrepenørskab:

<http://www.ffe-ye.dk/undervisning/videregaende-uddannelser/entrepenoerskab>

FAGFORMÅL

Eleverne skal i faget religion tilegne sig viden og udvikle færdigheder, der gør dem i stand til at forstå og forholde sig til den religiøse dimensions betydning for livsopfattelsen hos det enkelte menneske og dets forhold til andre.

Stk. 2. Eleverne skal tilegne sig viden om kristendom i historisk og nutidig sammenhæng samt om bibelske fortællinger og deres betydning for værdigrundlaget i vores kulturkreds. Derudover skal eleverne opnå viden om ikke-kristne religioner og livsanskuelser med henblik på at få forståelse for andre livsformer og holdninger.

Stk. 3. Eleverne skal kunne bruge deres faglige kompetencer i forbindelse med personlig stillingtagen, medansvar og handling over for medmennesket og naturen. Eleverne skal derved opnå forudsætninger for at leve som demokratiske borgere i et digitaliseret og globaliseret samfund. Disse faglige kompetencer tilegnes gennem mødet med de forskellige former for livsspørgsmål og svar, som findes i såvel kristendommen som andre religioner og livsopfattelser.

INTRODUKTION

Religion er et obligatorisk fag i Dansk Skoleforening for Sydslesvig fra 1. til 7. klasse og 9.-10. klasse og er opdelt i fem trinforløb: **indskolingen, 3.-4. klasse, 5.-6. klasse, 7.-9. klasse og 10. klasse.**

Læreplanen omfatter fire kompetenceområder:

- Livsfilosofi og etik
- Bibelske fortællinger
- Kristendom
- Ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser

De fire kompetenceområder giver i samspil med hinanden eleverne færdigheder og viden, så de kan forstå og forholde sig til den religiøse dimension i tilværelsen. Det er et princip for undervisningen, at grundlæggende tilværelsesspørgsmål, som udgør indholdet i faget, belyses gennem inddragelse af stof fra flere af fagets kompetenceområder i hvert undervisningsforløb.

Arbejdet med de almenmenneskelige tilværelsesspørgsmål skal tage afsæt i elevernes forudsætninger og interesser set i forhold til de fire kompetenceområder, der løbende komplementerer hinanden op gennem skoleforløbet.

Til hvert af fagets kompetenceområder hører to hovedspørgsmål, som giver arbejdet med kompetenceområdet retning.

Livsfilosofi og etiks to hovedspørgsmål:

1. Hvad vil det sige at være menneske?
2. Hvordan lever man bedst sit liv?

Bibelske fortællingers to hovedspørgsmål:

1. Hvad er det for almenmenneskelige tilværelsesspørgsmål, fortællingerne handler om?
2. Hvorledes illustrerer de bibelske fortællinger den kristne grundfortællings treklang (liv, død og ny begyndelse)?

Kristendoms to hovedspørgsmål:

1. Hvad er kristendom?
2. Hvad er kristendommens betydning for individ og samfund før og nu?

Ikke-kristne religioner og andre livsopfattelses to hovedspørgsmål:

1. Hvad er hovedtankerne i de valgte ikke-kristne religioner og livsopfattelser?
2. Hvad er den ikke-kristne religions eller livsanskuelses betydning for individ og samfund i dag?

Disse hovedspørgsmål og de tilhørende indholdsområder er i princippet de samme op gennem hele skoleforløbet, men under hensyn til elevernes udvikling behandles stoffet med stigende grad af faglig dybde, nuancer og perspektivering på de forskellige niveauer.

Undervisningen tilrettelægges med udgangspunkt i kompetenceområderne og under hensyntagen til de tværgående temaer. Læreplanen beskriver undervisningens progression i fagets trinforløb og danner grundlag for en helhedsorienteret undervisning.

Det er væsentligt, at der i det enkelte undervisningsforløb arbejdes med flere færdigheds- og vidensmål på tværs af kompetenceområderne. Det skal endvidere tilstræbes, at undervisningen tilrettelægges, så den vekselvirker mellem den enkeltfaglige fordybelse og det tværfaglige arbejde.

Det skal sikres, at eleverne løbende tilegner sig fagbegreberne på både dansk og tysk.

Læs mere i vejledningen for faget religion.

Følgende er en uddybende beskrivelse af målene i fagets matrix – se særskilt bilag.

TRINFORLØB FOR INDSKOLINGEN

Undervisningen skal fremme og imødekomme elevernes åbenhed og spørgelyst om tilværelsen og skal tage udgangspunkt i elevernes interesser og umiddelbare erfaringer. Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne tilegner sig viden og færdigheder, der sætter dem i stand til at samtale om almene tilværelsesspørgsmål.

Eleverne skal kunne genkende og gengive centrale fortællinger i Det Gamle og Det Nye Testamen-

te samt kende til enkle faglige begreber, symboler og ritualer.

Desuden skal eleverne opnå en alderssvarende forståelse af, hvad kristendom er, og hvad kristendommen har betydet for dansk og vestlig kultur og samfund i historisk og nutidig belysning.

LIVSFILOSOF OG ETIK

Kompetenceområdet **livsfilosofi og etik** omfatter fire færdigheds- og vidensområder:

- **Livsfilosofi** fokuserer på almene tilværelsesspørgsmål om liv og død, lykke og lidelse, kærlighed og had, frihed og tvang samt mening og tomhed i tilværelsen.
- **Etik** fokuserer på spørgsmål om det gode liv, herunder godt og ondt, sandt og falsk, rigtigt og forkert samt skyld og ansvar.
- **Trosvalg og tilværelsestyndning** fokuserer på forskellige religioners og livsopfattelsers bud på grundlæggende tilværelsesspørgsmål og etiske dilemmaer.
- **Sprog og skriftsprog** fokuserer på elevernes tilegnelse og begyndende anvendelse af fagord og begreber samt førfaglige ord og hverdagsbegreber, som har specifik betydning for faget religion. Der arbejdes med elevernes begyndende anvendelse af fagord og begreber samt læse- og skrivestrategier.

Livsfilosofi

Livsfilosofi indkredser bud på belysning af kompetenceområdets første hovedspørgsmål: Hvad vil det sige at være menneske? Der arbejdes bredt med menneskets livssituation ud fra konkrete spørgsmål som: Hvordan er livet og verden opstået? Hvad er mennesket for et væsen? Er det fx noget andet end et dyr? Hvorfor skal man dø? Mv.

Undervisningen foregår som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i relation til de behandlede temaer. Eleverne får en begyndende fornemmelse af, hvad mennesket er for et væsen, hvad livet kan byde på af tildragelser.

Etik

Etik indkredser bud på belysning af kompetenceområdets andet hovedspørgsmål: Hvordan lever jeg bedst mit liv? Der arbejdes overordnet med udfoldelse af forskellige værdier i tilværelsen samt med disse værdiers relation til etiske principper og moralsk praksis.

Der arbejdes med spørgsmål som: Hvad er et godt liv? Skal man altid sige sandheden? Hvad er rigtigt og forkert?

Undervisningen foregår som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i relation til de behandlede temaer.

Eleverne får en begyndende fornemmelse af kriterier for godt og ondt, sandt og falsk samt rigtigt

og forkert mv., således at de kan udtrykke sig om grundlæggende etiske problemstillinger.

Trosvalg og tilværelsestydning

Trosvalg og tilværelsestydning tager afsæt i det elementære forhold, at hovedparten af et menneskes handlinger baserer sig på trosvalg, der ikke på forhånd kan verificeres som rigtige eller forkerte. Dette livsvilkår er efter al sandsynlighed en af grundene til, at der findes religion. På grund af sin status som tro, implicerer religion naturligt også altid tvivl.

I sig selv er tro og religion udtryk for en kritisk distance til omverdenen, og man må på samme måde som individ og samfund forholde sig kritisk til enhver religions bud på tilværelsens grundspørgsmål, netop fordi de er bud på tyding af tilværelsen.

Der arbejdes med spørgsmål som: Hvad er det guddommelige? – Og findes det overhovedet? Hvordan kan jeg vide, om mine forældre elsker mig? Hvorfra kommer sandheden? – Og kan man stole på den?

Undervisningen foregår som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i relation til de behandlede temaer. Eleverne får en begyndende færdighed i at forholde sig kritisk til emner og problemstillinger af religiøs og filosofisk karakter fx igennem drøftel-

ser af, hvor verden kommer fra, og hvad der sker, når man dør.

Sprog og skriftsprog

Sproglig udvikling skal indgå i arbejdet med alle mål i faget religion. Sproglig udvikling har fokus på de fire dimensioner af det talte og det skrevne sprog; samtale, lytte, læse og skrive.

I indskoling er det vigtigt, at eleverne får begyndende kendskab til fagets centrale fagord og begreber, som har med tilværelsens grundlæggende spørgsmål og den religiøse dimension at gøre.

Eleverne skal tilegne sig de religiøse aspekter ved sproget, herunder det poetisk-mytiske og det billeddannende ved sproget. Karakteristika for dette sprog er, at det ikke lader sig afkode eksakt, men tværtimod taler i sprog billeder og metaforer.

Eleverne får i indskoling begyndende indsigt i og forståelse for de forskellige aspekter ved fagets sprog. Eleverne skal i den forbindelse også lære førfaglige ord og hverdagsbegreber, som har specifik betydning i netop faget religion.

I indskoling skal eleverne have alderssvarende viden om fagets særlige teksttyper og disse teksters formål og struktur. Læs mere om teksttyper i MÅL FOR SPROG OG LÆSNING.

BIBELSKE FORTÆLLINGER

Kompetenceområdet **bibelske fortællinger** omfatter tre færdigheds- og vidensområder:

- **Bibelen** fokuserer på Bibelens indhold og tilblivelse samt på dens status som væsentligt skriftgrundlag bag kristendommen.
- **Fortælling og livstydning** fokuserer på de bibelske fortællinger som bud på tyding af tilværelsen i sin helhed og af mere specifikke livssituationer og problemstillinger.
- **Fortælling og kultur** fokuserer på de bibelske fortællingers brug og betydning i dansk, tysk og vestlig kultur samt globalt.

Bibelen

Arbejdet med dette færdigheds- og vidensområde handler om elementær bibelkundskab – om Bibelen som helligskrift og bog. Hvordan er Bibe-

len opbygget? Hvorfor ser den ud, som den gør? Hvornår og hvordan er den blevet til? Hvordan bliver den opfattet og brugt – såvel i kirken som uden for kirken?

Arbejdet tager sigte på, at eleverne tilegner sig et dobbeltblik på de bibelske fortællinger som henholdsvis fakta og tydning samt en kritisk distance til begge dele.

I indskolingen opnår eleverne et elementært kendskab til disse spørgsmål, så de fx ved, at Bibelen består af Det Gamle og Det Nye Testamente.

Fortælling og livstydning

De bibelske fortællinger kredser i deres indhold til stadighed om grundlæggende menneskelige tilværelsesspørgsmål samt relationer og giver gennem deres narrative forløb konkrete bud på løsningen af disse. Derved bliver hele det bibelske univers et reservoir af tydninger af tilværelsen, som elevernes kan spille bold op ad i deres egne overvejelser over disse og i håndteringen af tildragelser i tilværelsen – herunder forholdet til det guddommelige og relationen hertil.

I arbejdet med de bibelske fortællinger tilegner eleverne sig i indskolingen et begyndende kendskab til en vifte af fortællinger fra Bibelen samt

det værdigrundlag, de udtrykker. Eksempelvis kan eleverne genkende fortællingerne som bibelske, når de hører dem, og de kan selv gengive nogle af dem. Fx er den gammeltestamentlige Moseshistorie så billedlig og narrativ, at den vil appellere til elevernes fortællelyst.

Fortælling og kultur

Det bibelske univers har i markant grad præget såvel tænkning som moral og livsforståelse i vestlig kultur og dermed også i grænselandets kultur. Den forstås derfor ikke uden et grundigt kendskab til en række af de bibelske fortællinger. Det gælder såvel deres opkomst og oprindelige betydning som den nutidige brug af fortællinger og motiver i kunst og kultur.

I arbejdet med de bibelske fortællinger i indskolingen tilegner eleverne sig begyndende færdigheder i at genkende bibelske motiver og temaer i kunst og kultur op gennem historien og i deres nutidige omgivelser. Fx kan eventyret om »Klods Hans« lægge op til at samtale om, hvordan mennesker kan bruge deres talenter. Den bibelske parallel er lignelsen om »De betroede talenter«.

KRISTENDOM

Kompetenceområdet **kristendom** omfatter tre færdigheds- og vidensområder:

- **Kristendommens historie** fokuserer på hovedtræk i kristendommens udvikling fra opkomst til i dag med vægt på danske/tyske og vestlige forhold, herunder forhold i det omgivne samfund.
- **Kristne grundbegreber** fokuserer på et sæt af begreber, som gør eleverne i stand til at udtrykke sig om, hvad kristendom er.
- **Kristne udtryk** fokuserer på den måde, kristendommen manifesterer sig på i såvel det omgivende samfund som i dansk, tysk og vestlig kultur og mentalitet i almindelighed.

Kristendommens historie

Arbejdet med dette færdigheds- og vidensområde sigter mod at give eleverne et overblik over hovedpunkterne i kristendommens historie fra dens opkomst til i dag. Indholdet organiseres i fire perioder: Oldkirken, kristendommens indførelse i Danmark og Sydslesvig, middelalderen, reformationen og nyere tid – herunder også baggrunden for Dansk Kirke i Sydslesvig, med dens tilbud om dansk folkekirkeligt virke.

Undervisningen foregår som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i relation til de behandlede temaer, så eleverne får et begyndende kendskab til udvalgte hovedpunkter i kristendommens historie.

Kristne grundbegreber

Arbejdet med dette område sigter mod at give eleverne en grundlæggende indsigt i, hvad kristendom er. Der arbejdes med nogle af følgende begreber: skabelse, synd, skyld, tro, tvivl, barm-

hjertighed, tilgivelse, kærlighed, næsten, dom, nåde, evigt liv, frelse, treenighed, Guds rige og håb.

I indskolingen opnår eleverne en begyndende forståelse for begrebernes betydning.

Undervisningen foregår som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i relation til de behandlede temaer. Eleverne får en begyndende viden om, hvad kristendom er.

Kristne udtryk

Arbejdet med dette område dækker over de forskellige måder, kristendommen kommer til udtryk i Sydslesvig, Danmark/Tyskland og resten af verden. Det være sig i form af kirkebygninger,

symboler og ritualer samt i normer og værdier, men også gennem brug af bibelske fortællinger og motiver i billedkunst, film samt musik o.a.

En særlig rolle spiller den danske salmeskat, som den kommer til udtryk i salmebogen og bruges i relation til højtider og i forbindelse med kirkelige handlinger.

Undervisningen foregår som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i relation til de behandlede temaer. Eleverne får en begyndende viden om, hvordan kristendommen kommer til udtryk i kulturen, og hvad den betyder. I forbindelse med en gennemgang af skabelsesberetningen, bevidstgøres eleverne fx om, hvorfor vi holder fri om søndagen.

TRINFORLØB FOR 3.-4. KLASSETRIN

I arbejdet med livsspørgsmål vil eleverne begynde at udvikle evnen til at se tilværelsen i et bredere perspektiv. Derfor inddrages både det personlige og det fælles, når der arbejdes med fortællinger fra Det Gamle og Det Nye Testamente.

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne tilegner sig viden og færdigheder, der sætter dem i stand til at samtale om almene tilværelsesspørgsmål. Der arbejdes hen mod, at eleverne får et mere bevidst forhold til at anvende faglige begreber.

Eleverne skal kende til Bibelens opdeling i Det gamle og Det nye Testamente og kunne kende og gengive centrale fortællinger herfra. Eleverne skal i større grad være vidende om fortællingernes funktion som formidler af budskaber og kunne give egne bud på deres betydning.

Desuden skal eleverne opnå en alderssvarende forståelse af, hvad kristendom er, og hvad kristendommen har betydet for dansk, tysk, ja vestlig kultur og samfund i det hele taget i historisk og nutidig belysning.

LIVSFILOSOFI OG ETIK

Kompetenceområdet **livsfilosofi og etik** omfatter fire færdigheds- og vidensområder:

- **Livsfilosofi** fokuserer på almene tilværelsesspørgsmål om liv og død, lykke og lidelse, kærlighed og had, frihed og tvang samt mening og tomhed i tilværelsen.
- **Etik** fokuserer på spørgsmål om det gode liv, herunder godt og ondt, sandt og falsk, rigtigt og forkert samt skyld og ansvar.
- **Trosvalg og tilværelsestyndning** fokuserer på forskellige religioners og livsopfattelsers bud på grundlæggende tilværelsesspørgsmål og etiske dilemmaer.
- **Sprog og skriftsprog** fokuserer fortsat på at udvide elevernes tilegnelse og begyndende anvendelse af fagord og begreber samt færdighedsord og hverdagsbegreber, som har specifik betydning for faget religion. Der arbejdes endvidere med elevernes læse- og skrivestrategier.

Livsfilosofi

Livsfilosofi indkredser bud på belysning af kompetenceområdets første hovedspørgsmål: Hvad vil det sige at være menneske? Der arbejdes bredt med menneskets livssituation ud fra konkrete spørgsmål som: Hvordan er livet og verden opstået? Hvad er mennesket for et væsen? Er det fx noget andet end et dyr? Hvorfor skal man dø?

Undervisningen foregår som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i relation til de behandlede temaer. Eleverne får en begyndende forståelse for, hvad mennesket er for et væsen, hvad livet kan byde på af tildragelser, og hvordan man kan forholde sig hertil.

Etik

Etik indkredser bud på belysning af kompetenceområdets andet hovedspørgsmål: Hvordan lever jeg bedst mit liv? Der arbejdes overordnet med udfoldelse af forskellige værdier i tilværelsen samt med disse værdiers relation til etiske principper og moralsk praksis.

Der arbejdes med spørgsmål som: Hvad er et godt liv? Skal man altid sige sandheden? Hvad er rigtigt og forkert? – Og hvorfor er det sådan? Har man særlige rettigheder eller pligter ved at være født som menneske? Hvorfor opfattes noget som ondt?

Undervisningen foregår som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i relation til de behandlede temaer.

Eleverne får en begyndende forståelse af kriterier for godt og ondt, sandt og falsk samt rigtigt og forkert mv., således at de kan udtrykke sig om grundlæggende etiske og religiøse problemstillinger.

Trosvalg og tilværelsestyndning

Trosvalg og tilværelsestyndning tager afsæt i det elementære forhold, at hovedparten af et menneskes handlinger baserer sig på trosvalg, der ikke på forhånd kan verificeres som rigtige eller forkerte. Dette livsvilkår er efter al sandsynlighed en af grundene til, at der findes religion. På grund af sin status som tro, implicerer religion naturligt også altid tvivl.

I sig selv er tro og religion udtryk for en kritisk distance til omverdenen, og man må på samme måde som individ og samfund forholde sig kritisk til enhver religions bud på tilværelsens grundspørgsmål, netop fordi de er bud på tyndinger af tilværelsen.

Der arbejdes med spørgsmål som: Hvad er det guddommelige? – Og findes det overhovedet? Hvordan kan jeg vide, om mine forældre elsker mig? Hvorfra kommer sandheden? – Og kan man stole på den?

Undervisningen foregår som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i relation til de behandlede temaer. Elevernes begyndende færdighed i at forholde sig kritisk til emner og problemstillinger af religiøs og filosofisk karakter udbygges, idet eleverne i højere grad opfordres til at tage stilling hertil, fx igennem drøftelser af, hvorvidt man kan have tillid til, at en bøn virker, hvad man kan bede om, og om Gud findes.

Sprog og skriftsprog

Sproglig udvikling skal indgå i arbejdet med alle mål i faget religion. Sproglig udvikling har fokus på de fire dimensioner af det talte og det skrevne sprog; samtale, lytte, læse og skrive.

I 3.-4. klasse udvides elevernes kendskab til og anvendelse af fagets centrale fagord og begreber. Her bør det sikres, at eleverne forstår de centrale religiøse begreber på både dansk og tysk.

Eleverne skal tilegne sig de religiøse aspekter ved sproget, herunder det poetisk-mytiske og det billeddannende ved sproget. Karakteristika for dette sprog er, at det ikke lader sig afkode eksakt, men tværtimod taler i sprog billeder og metaforer.

Eleverne får i 3.-4. klasse begyndende indsigt i og forståelse for de forskellige aspekter ved fagets sprog. Eleverne skal i den forbindelse stadig lære førfaglige ord og hverdagsbegreber, som har specifik betydning i netop faget religion.

Eleverne skal også arbejde med ordforståelsesstrategier til selvstændig tilegnelse af nye ord, fx semantiske/morfologiske analyser af ord, udnyttelse af konteksten til forståelse samt ordbogsbrug.

I 3.-4. klasse udvides elevernes viden om fagets særlige teksttyper og disse teksters formål og struktur.

Eleverne skal kunne forberede og gennemføre faglige læse- og skriveopgaver inden for fagets teksttyper, fx at berette, beskrive, forklare og argumentere. Læs mere om teksttyper i Målene for Sprog og Læsning. Herudover er det centralt, at eleverne arbejder med, hvordan viden om teksters formål og struktur kan anvendes i faglig læsning og skrivning, fx hensigtsmæssige strategier til aktivering af forhåndsviden, etablering af læse-/skriveformål, informationssøgning, styring i forhold til læse- og skriveformål, læseteknik og afhjælpning af forståelsesproblemer. Læs mere om notat- og læseteknikker samt læseforståelsesstrategier i MÅL FOR SPROG OG LÆSNING.

BIBELSKE FORTÆLLINGER

Kompetenceområdet **bibelske fortællinger** omfatter tre færdigheds- og vidensområder:

- **Bibelen** fokuserer på Bibelens indhold og tilblivelse samt på dens status som væsentligt skriftgrundlag bag kristendommen.
- **Fortælling og livsytning** fokuserer på de bibelske fortællinger som bud på tyding af tilværelsen i sin helhed og af mere specifikke livssituationer og problemstillinger.
- **Fortælling og kultur** fokuserer på de bibelske fortællingers brug og betydning i dansk, tysk og vestlig kultur samt globalt.

Bibelen

Arbejdet med dette færdigheds og vidensområde handler om elementær bibelkundskab – om Bibelen som helligskrift og bog. Hvordan er Bibelen opbygget? Hvorfor ser den ud, som den gør? Hvornår og hvordan er den blevet til? Hvordan bliver den opfattet og brugt – såvel i kirken som uden for kirken?

Arbejdet tager sigte på, at eleverne tilegner sig et dobbeltblik på de bibelske fortællinger som henholdsvis fakta og tyding samt en kritisk distance til begge dele.

I 3.-4. klasse udvides elevernes kendskab til disse spørgsmål, så de fx ved, at Bibelen består af Det Gamle og Nye Testamente, som igen består af en række selvstændige skrifter, skrevet af forskellige forfattere.

Fortælling og livsytning

De bibelske fortællinger kredser i deres indhold til stadighed om grundlæggende menneskelige tilværelsesspørgsmål samt relationer og giver gennem deres narrative forløb konkrete bud på løsningen af disse. Derved bliver hele det bibelske univers et reservoir af tyding af tilværelsen, som elevernes kan spille bold op ad i deres egne overvejelser over disse og i håndteringen af tildragelser i tilværelsen – herunder forholdet til det guddommelige og relationen hertil.

I arbejdet med de bibelske fortællinger tilegner eleverne sig i 3.-4. klasse et stadigt større kendskab til en vifte af fortællinger fra Bibelen samt det værdigrundlag, de udtrykker. Eksempelvis kan eleverne genkende fortællingerne som bibelske, når de hører dem, de kan udtrykke sig om dem og begynde at give egne bud på deres betydning. Samtidig tilegner eleverne sig færdigheder i at forholde sig til disse tyding af tilværelsen. Arbejdes der fx med fortællingen om Zakæus, kan eleverne drøfte betydningen af at blive set som menneske.

Fortælling og kultur

Det bibelske univers har i markant grad præget såvel tænkning som moral og livsforståelse i vestlig kultur og dermed også i grænselandets kultur, hvorfor denne ikke forstås uden et grundigt kendskab til en række af de bibelske fortællinger. Det gælder såvel deres opkomst og oprindelige betydning som den nutidige brug af fortællinger og motiver i kunst og kultur.

I arbejdet med de bibelske fortællinger i 3.-4. klasse udbygges elevernes færdighed i at genkende bibelske motiver og temaer i kunst og kultur op gennem historien og i deres nutidige omgivelser samt at forholde sig til brugen heraf. Arbejder eleverne fx med filmen E.T., kan de forstå E.T. som et nutidigt billede på Jesus og diskutere det betimelige i at fremstille en religiøs figur på denne måde.

KRISTENDOM

Kompetenceområdet **kristendom** omfatter tre færdigheds- og vidensområder:

- **Kristendommens historie** fokuserer på hovedtræk i kristendommens udvikling fra opkomst til i dag med vægt på danske/tyske og vestlige forhold, herunder forhold i det omgivne samfund.
- **Kristne grundbegreber** fokuserer på et sæt af begreber, som gør eleverne i stand til at udtrykke sig om, hvad kristendom er.
- **Kristne udtryk** fokuserer på den måde, kristendommen manifesterer sig på i såvel det omgivende samfund som i dansk, tysk og vestlig kultur og mentalitet i almindelighed.

Kristendommens historie

Arbejdet med dette færdigheds- og vidensområde sigter mod at give eleverne et overblik over hovedpunkterne i kristendommens historie fra dens opkomst til i dag. Indholdet organiseres i fire perioder: Oldkirken, kristendommens indførelse i Danmark og Sydslesvig, middelalderen, reformationen og nyere tid – herunder også baggrunden for Dansk Kirke i Sydslesvig, med dens tilbud om dansk folkekirkeligt virke.

Undervisningen foregår som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i relation til de behandlede temaer, så eleverne får et stadigt større kendskab til hovedpunkter i kristendommens historie og får en begyndende forståelse for sammenhænge i historien. Eleverne kan begynde at koble mellem enkelte årstal og tilhørende begivenheder.

Kristne grundbegreber

Arbejdet med dette område sigter mod at give eleverne en grundlæggende indsigt i, hvad kristendom er. Der arbejdes med følgende begreber: skabelse, synd, skyld, tro, tvivl, barmhjertighed, tilgivelse, kærlighed, næsten, dom, nåde, evigt liv, frelse, treenighed, Guds rige og håb.

I 3.-4. klasse opnår eleverne en mere nuanceret forståelse for begrebernes betydning.

Undervisningen foregår som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i relation til de behandlede temaer. Eleverne får en udvidet viden om, hvad kristendom er og færdighed i at tage stilling hertil.

Kristne udtryk

Arbejdet med dette område dækker over de forskellige måder, kristendommen kommer til udtryk i Sydslesvig, Danmark/Tyskland og resten af verden. Det være sig i form af kirkebygninger, symboler og ritualer samt i normer og værdier, men også gennem brug af bibelske fortællinger og motiver i billedkunst, film samt musik o.a.

En særlig rolle spiller den danske salmeskat, som den kommer til udtryk i salmebogen og bruges i relation til højtider og i forbindelse med kirkelige handlinger.

Undervisningen foregår som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i relation til de behandlede temaer. Eleverne får en stadigt større viden om, hvordan kristendommen kommer til udtryk i kulturen, og hvad den betyder samt færdighed i at tage stilling hertil. Fx i forbindelse med et arbejde omkring helligdage og højtider, hvor eleverne kan diskutere, om elever med en anden religiøs baggrund end kristen bør have fri fra skole på deres religions helligdage.

TRINFORLØB FOR 5.-6. KLASSETRIN

Der arbejdes hen mod, at eleverne får et mere bevidst forhold til at anvende faglige begreber og det religiøse sprogs virkemidler. Det skal medvirke til, at eleverne bliver i stand til at se tilværelsen i et bredere perspektiv.

Eleverne skal kunne gengive sammenhænge og modsætninger mellem Det Gamle og Det Nye Testamente samt forholde sig til centrale fortællinger i et nutidigt og historisk perspektiv.

Der arbejdes videre med ritualer og symboler samt andre genstande, som nu kan drøftes i forhold til forskellige religioner og livsopfattelser, ligesom sang og samtale om salmer og sange videreudvikles. Elevernes forståelse kvalificeres gennem bl.a. samtale, diskussion, problemløsning samt bevægelse og andre praktisk/musiske aktiviteter.

LIVSFILOSOFI OG ETIK

Kompetenceområdet **livsfilosofi og etik** omfatter fire færdigheds- og vidensområder:

- **Livsfilosofi** fokuserer på almene tilværelsesspørgsmål om liv og død, lykke og lidelse, kærlighed og had, frihed og tvang samt mening og tomhed i tilværelsen.
- **Etik** fokuserer på spørgsmål om det gode liv, herunder godt og ondt, sandt og falsk, rigtigt og forkert samt skyld og ansvar.
- **Trosvalg og tilværelsestyndning** fokuserer på forskellige religioners og livsopfattelsers bud på grundlæggende tilværelsesspørgsmål og etiske dilemmaer.
- **Sprog og skriftsprog** fokuserer på at udvide elevernes kendskab til fagord og begreber samt førfaglige ord, som har specifik betydning for faget religion. Der arbejdes fortsat med elevernes anvendelse af fagord og begreber samt læse- og skrivestrategier.

Livsfilosofi

Livsfilosofi indkredser bud på belysning af kompetenceområdets første hovedspørgsmål: Hvad vil det sige at være menneske? Der arbejdes bredt med menneskets livssituation ud fra konkrete spørgsmål som: Hvordan er livet og verden opstået? Hvad er mennesket for et væsen? Hvorfor skal man dø?

Undervisningen i 5.-6. klasse foregår som tidligere som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse. Eleverne får en mere nuanceret forståelse af, hvad mennesket er for et væsen, hvad livet kan byde på af tildragelser, og hvordan man kan forholde sig hertil. Eksempelvis kan der arbejdes med, om mennesker er lige så afhængige af hinanden som af mad og søvn for at være mennesker, og hvordan man forstår og reagerer på sygdomme.

Etik

Etik indkredser bud på belysning af kompetenceområdets andet hovedspørgsmål: Hvordan lever jeg bedst mit liv? Der arbejdes overordnet med udfoldelse af forskellig værdier i tilværelsen samt med disse værdiers relation til etiske principper og moralsk praksis.

Der arbejdes med spørgsmål som: Hvad er et godt liv? Skal man altid sige sandheden? Hvad er rigtigt og forkert? – Og hvorfor er det sådan? Har mennesket særlige rettigheder og pligter? Hvorfor opfattes noget som ondt?

Undervisningen i 5.-6. klasse foregår som tidligere som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse. Eleverne får en forståelse for sammenhængen mellem etiske principper og moralsk praksis og en mere nuanceret forståelse af kriterier for godt

og ondt, sandt og falsk samt rigtigt og forkert i relation til hverdagsliv og religiøs praksis.

Trosvalg og tilværelsestyndning

Trosvalg og tilværelsestyndning tager afsæt i det elementære forhold, at hovedparten af et menneskes handlinger baserer sig på trosvalg, der ikke på forhånd kan verificeres som rigtige eller forkerte. Dette livsvilkår er efter al sandsynlighed en af grundene til, at der findes religion. På grund af sin status som tro, implicerer religion naturligt også altid tvivl. I sig selv er tro og religion udtryk for en kritisk distance til omverdenen, og man må på samme måde som individ og samfund forholde sig kritisk til enhver religions bud på tilværelsens grundspørgsmål, netop fordi de er bud på tydingen af tilværelsen. Der arbejdes med spørgsmål som: Hvad er det guddommelige? – Og findes det overhovedet? Hvordan kan jeg vide, om mine forældre elsker mig? Hvorfra kommer sandheden? – Og kan man stole på den?

Undervisningen i 5.-6. klasse foregår som tidligere som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse. Eleverne får en mere nuanceret evne til at forholde sig kritisk til emner og problemstillinger af religiøs og filosofisk karakter samt til at tage stilling hertil.

Et eksempel kunne være en diskussion af, hvorvidt kristendommen for alvor er slået igennem i Danmark, når fejringen af julen fortsat er fyldt med nisser, eller en diskussion af, hvordan tørklædet i den islamiske tradition er blevet et religiøst symbol, når det ikke nævnes i Koranen.

Sprog og skriftsprog

Sproglig udvikling skal indgå i arbejdet med alle mål i kristendom. Sproglig udvikling har fokus på de fire dimensioner af det talte og det skrevne sprog; samtale, lytte, læse og skrive.

I 5.- 6. klasse arbejdes der videre med elevernes kendskab til fagets centrale fagord og begreber,

og der kommer fokus på elevernes brug af disse. Her bør det sikres, at eleverne forstår de centrale religiøse begreber på både dansk og tysk.

Der arbejdes fortsat med elevernes forståelse for og brug af de religiøse aspekter ved sproget, herunder det poetisk-mytiske og det billeddannende ved sproget.

Karakteristika for dette sprog er, at det ikke lader sig afkode eksakt, men tværtimod taler i sprog-billeder og metaforer. Eleverne får i 5.-6. klasse forståelse for de forskellige aspekter ved fagets sprog og dets brug. Der er i undervisningen fortsat fokus på, at eleverne lærer førfaglige ord og hverdagsbegreber, som har en specifik betydning i netop faget religion.

Eleverne skal også arbejde med ordforståelsesstrategier til selvstændig tilegnelse af nye ord, fx semantiske/morfologiske analyser af ord, udnyttelse af konteksten til forståelse af ord samt ordbogsbrug.

I 5.- 6. klasse arbejdes der videre med elevernes viden om fagets særlige teksttyper og disse teksters formål og struktur, således at eleverne med begyndende sikkerhed kan forberede og gennemføre faglige læse- og skriveopgaver inden for fagets teksttyper, fx med fokus på at berette, beskrive, forklare, argumentere m.m. Læs mere om teksttyper i MÅL FOR SPROG OG LÆSNING. Herudover er det centralt, at eleverne arbejder videre med, hvordan viden om teksters formål og struktur kan anvendes i faglig læsning og skrivning med fokus på hensigtsmæssige strategier til aktivering af forhåndsviden, etablering af læse-/skriveformål, informationssøgning, noteskrivning, informationsbearbejdning, tekstskrivning, tekstrevision, styring i forhold til læse-/skriveformål, justering af læsehastighed, læseteknik og afhjælpning af forståelsesproblemer. Læs mere om notat- og læseteknikker samt læseforståelsesstrategier i MÅL FOR SPROG OG LÆSNING.

BIBELSKE FORTÆLLINGER

Kompetenceområdet **bibelske fortællinger** omfatter tre færdigheds- og vidensområder:

- **Bibelen** fokuserer på Bibelens indhold og tilblivelse samt på dens status som væsentligt skriftgrundlag bag kristendommen.
- **Fortælling og livsytning** fokuserer på de bibelske fortællinger som bud på tyding af tilværelsen i sin helhed og af mere specifikke livssituationer og problemstillinger.
- **Fortælling og kultur** fokuserer på de bibelske fortællingers brug og betydning i dansk, tysk og vestlig kultur samt globalt.

Bibelen

Arbejdet med dette færdigheds- og vidensområde handler om elementær bibelkundskab – om Bibelen som helligskrift og bog. Hvordan er Bibelen opbygget? Hvorfor ser den ud, som den gør? Hvornår og hvordan er den blevet til? Hvordan bliver den opfattet og brugt – såvel i kirken som uden for kirken?

Arbejdet tager sigte på, at eleverne tilegner sig et dobbeltblik på de bibelske fortællinger som henholdsvis fakta og tyding samt en kritisk distance til begge dele.

I 5.-6. klasse opnår eleverne et mere nuanceret kendskab til disse spørgsmål. I 5.-6. klasse erhverver eleverne sig fx viden om, at fortællingerne i Bibelen er resultatet af en udvælgelse og redaktion af et langt større antal tekster, som fortsat findes uden for Bibelen.

Fortælling og livsytning

De bibelske fortællinger kredser i deres indhold til stadighed om grundlæggende menneskelige tilværelsesspørgsmål samt relationer og giver gennem deres narrative forløb konkrete bud på løsningen af disse. Derved bliver hele det bibelske univers et reservoir af tyding af tilværelsen, som elevernes kan spille bold op ad i deres egne overvejelser over disse og i håndteringen af tildragelser i tilværelsen – herunder forholdet til det guddommelige og relationen hertil.

Eksempelvis kan der arbejdes med, hvordan man reagerer, når man bliver udsat for ulykke eller modgang i livet.

I arbejdet med de bibelske fortællinger tilegner eleverne sig på mellemtrinnet et mere nuanceret kendskab til en vifte af fortællinger fra Bibelen samt det værdigrundlag, de udtrykker. Samtidig tilegner eleverne sig færdigheder i at forholde sig begrundet til disse tyding af tilværelsen.

I arbejdet med fx lignelsen om den gældbundne tjener kan retfærdighedsbegrebet generaliseres og sættes til debat i relation til elevernes aktuelle liv.

Fortælling og kultur

Det bibelske univers har i markant grad præget såvel tænkning som moral og livsforståelse i vestlig og dermed også i grænselandets kultur, hvorfor denne ikke forstås uden et grundigt kendskab til en række af de bibelske fortællinger. Det gælder såvel deres opkomst og oprindelige betydning som den nutidige brug af fortællinger og motiver i kunst og kultur.

I arbejdet med de bibelske fortællinger tilegner eleverne sig i 5.-6. klasse mere nuancerede færdigheder i at genkende, analysere og forholde sig til brugen af bibelske motiver og temaer i kunst og kultur op gennem historien. Eksempelvis genkender eleverne i en musikvideo brugen af religiøse symboler og undersøger, om brugen i videoen er den samme som i det religiøse forlæg.

KRISTENDOM

Kompetenceområdet **kristendom** omfatter tre færdigheds- og vidensområder:

- **Kristendommens historie** fokuserer på hovedtræk i kristendommens udvikling fra opkomst til i dag med vægt på danske/tyske og vestlige forhold, herunder forhold i det omgivne samfund.
- **Kristne grundbegreber** fokuserer på et sæt af begreber, som gør eleverne i stand til at udtrykke sig om, hvad kristendom er.
- **Kristne udtryk** fokuserer på den måde, kristendommen manifesterer sig på i såvel det omgivende samfund som i dansk, tysk og vestlig kultur og mentalitet i almindelighed.

Kristendommens historie

Arbejdet med dette færdigheds- og vidensområde sigter mod at give eleverne et overblik over hovedpunkterne i kristendommens historie fra dens opkomst til i dag. Indholdet organiseres i fire perioder: Oldkirken, kristendommens indførelse i Danmark og Sydslesvig, middelalderen, reformationen og nyere tid – herunder også baggrunden for Dansk Kirke i Sydslesvig, med dens tilbud om dansk folkekirkeligt virke, der i dag er kirke ved siden af den tyske Nordkirche i Sydslesvig.

Undervisningen foregår som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i relation til de behandlede temaer, så eleverne får et mere nuanceret indblik i hovedpunkterne i kristendommens historie. I 5.-6. klasse indgår flere historiske fikspunkter, og eleverne får en større forståelse for sammenhængen i historien.

Kristne grundbegreber

Arbejdet med dette område sigter mod at give eleverne en grundlæggende indsigt i, hvad kristendom er. Der arbejdes med følgende begreber: skabelse, synd, skyld, tro, tvivl, barmhjertighed, tilgivelse, kærlighed, næsten, dom, nåde, evigt liv, frelse, treenighed, Guds rige og håb.

Undervisningen foregår som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og

bevægelse i relation til de behandlede temaer. Eleverne får en mere nuanceret viden om, hvad kristendom er og færdighed i at tage begrundet stilling hertil.

Kristne udtryk

Arbejdet med dette område dækker over de forskellige måder, kristendommen kommer til udtryk i Sydslesvig, Danmark/Tyskland og resten af verden. Det være sig i form af bygninger, symboler og ritualer samt i normer og værdier, som nu kan drøftes i forhold til forskellige religioner og livsopfattelser, men også gennem brug af bibelske fortællinger og motiver i billedkunst, film samt musik o.a.

En særlig rolle spiller den danske salmeskat, som den kommer til udtryk i salmebogen og bruges i relation til højtider og i forbindelse med kirkelige handlinger.

Undervisningen foregår som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i relation til de behandlede temaer.

Eleverne får en mere nuanceret viden om, hvordan kristendommen kommer til udtryk i kulturen, og hvad den betyder samt færdighed i begrundet at tage stilling hertil. Eksempelvis kan der arbejdes med den gratis og lige adgang til hospitalsvæsenet i Danmark og dets forlæg i lignelsen om den barmhjertige samaritaner.

TRINFORLØB FOR 7.-9. KLASSETRIN

Livsspørgsmål belyses gennem etiske og filosofiske problemstillinger. Arbejdet med grundlæggende tilværelsesspørgsmål udvikler sig til at få et mere alment og generelt perspektiv. Det skal lede hen mod, at eleverne kan diskutere og forholde sig til grundlæggende tilværelsesspørgsmål på et fagligt grundlag.

Eleverne skal arbejde med ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser. Der arbejdes hen mod, at eleverne får kendskab til centrale grundbegreber inden for udvalgte religioner og andre livsopfattelser og bliver i stand til at diskutere og sammenholde værdierne bag disse og deres betydning for danske og tyske forhold.

LIVSFILOSOFI OG ETIK

Kompetenceområdet **livsfilosofi og etik** omfatter fire færdigheds- og vidensområder:

- **Livsfilosofi** fokuserer på almene tilværelsesspørgsmål om liv og død, lykke og lidelse, kærlighed og had, frihed og tvang samt mening og tomhed i tilværelsen.
- **Etik** fokuserer på spørgsmål om det gode liv, herunder godt og ondt, sandt og falsk, rigtigt og forkert samt skyld og ansvar.
- **Trosvalg og tilværelsestyndning** fokuserer på forskellige religioners og livsopfattelsers bud på grundlæggende tilværelsesspørgsmål og etiske dilemmaer.
- **Sprog og skriftsprog** fokuserer på at udvide elevernes kendskab til fagord og begreber samt førfaglige ord, som har specifik betydning for faget religion. Der er fokus på, at eleverne sikkert kan anvende fagord og begreber samt læse- og skrivestrategier.

Livsfilosofi

Livsfilosofi indkredser bud på belysning af kompetenceområdets første hovedspørgsmål: Hvad vil det sige at være menneske? Der arbejdes bredt med menneskets livssituation ud fra konkrete spørgsmål som: Hvordan er livet og verden opstået? Hvad er mennesket for et væsen? Hvorfor skal man dø? Mv.

Undervisningen i overbygningen går via en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i dybden med tidligere behandlede emner.

Eleverne får en reflekteret forståelse af, hvad mennesket er for et væsen, hvad livet kan byde på af tildragelser, og hvordan man kan forholde sig hertil. I overbygningen kunne dette bl.a. handle om at sætte forskellige menneskesyn til debat og undersøge, hvad det betyder for et menneskes skyld, at dets handlinger er frie henholdsvis determinerede af forskellige faktorer.

Etik

Etik indkredser bud på belysning af kompetenceområdets andet hovedspørgsmål: Hvordan lever jeg bedst mit liv? Der arbejdes overordnet med udfoldelse af forskellige værdier i tilværelsen samt med disse værdiers relation til etiske principper og moralsk praksis. Der arbejdes med spørgsmål som: Hvad er et godt liv? Skal man altid sige sandheden? Hvad er rigtigt og forkert? – Og hvorfor er det sådan? Hvad legitimerer menneskerettighederne? Hvorfor opfattes noget som ondt? Mv.

Trosvalg og tilværelsestyndning

Området trosvalg og tilværelsestyndning tager afsæt i det elementære forhold, at hovedparten af et menneskes handlinger baserer sig på trosvalg, der ikke på forhånd kan verificeres som rigtige eller forkerte. Eleverne skal lære at forholde sig kritisk til enhver religions bud på tilværelsens grundspørgsmål, netop fordi de er bud på tyndninger af tilværelsen.

Der arbejdes med spørgsmål som: Hvad er det guddommelige? – Og findes det overhovedet? Hvordan kan jeg vide, om mine forældre elsker mig? Hvorfra kommer sandheden? – Og kan man stole på den?

Undervisningen i overbygningen går via en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i dybden med tidligere behandlede emner.

Eleverne får en reflekteret evne til at forholde sig kritisk til emner og problemstillinger af religiøse og filosofisk karakter samt til at tage stilling hertil. På dette trin vil eleverne fx have mulighed for at forholde sig bevidst til implicite forforståelser i kulturen, som det bl.a. kommer til udtryk i sproget, når man fx siger: Her i Sydslesvig gør vi sådan og sådan. – Altså at analysere og forholde sig til det, der almindeligvis tages for givet uden at være det i principiel forstand.

Sprog og skriftsprog

Sproglig udvikling skal indgå i arbejdet med alle mål i faget religion. Sproglig udvikling har fokus på de fire dimensioner af det talte og det skrevne sprog; samtale, lytte, læse og skrive.

I 7.- 9. klasse er der fortsat fokus på elevernes tilegnelse af fagets centrale fagord og begreber, således at de forstår og kan anvende dem hensigtsmæssigt i forskellige kontekster.

Ordkendskabet udvides, men ofte vil centrale fagord og begreber optræde i alle tre trinforløb. Der vil i dette sidste forløb derfor særligt være fokus på beherskelsesniveauet, hvormed eleverne kan anvende fagord og begreber. Her bør det sikres, at eleverne forstår de centrale religiøse fagord og begreber på både dansk og tysk.

Der arbejdes fortsat med elevernes forståelse for og brug af de religiøse aspekter ved sproget, herunder det poetisk-mytiske og det billeddannende ved sproget. Karakteristika for dette sprog er, at det ikke lader sig afkode eksakt, men tværtimod taler i sprog billeder og metaforer. Eleverne skal i 7. og 9. klasse have en forståelse for de forskellige aspekter ved fagets sprog og med stigende sikkerhed kunne analysere fagets sprog.

Eleverne skal selvstændigt kunne anvende deres førfaglige ordkendskab som en strategi i arbejdet med ordkendskab. Eleverne skal med sikkerhed kunne anvende ordforståelsesstrategier til selvstændig tilegnelse af nye ord, fx semantiske/morfologiske analyser af ord, udnyttelse af konteksten til forståelse af ord samt ordbogsbrug.

I 7. og 9. klasse skal eleverne have viden om fagets særlige teksttyper og disse teksters formål og struktur. Eleverne skal selvstændigt kunne forberede og gennemføre faglige læse- og skriveopgaver inden for fagets teksttyper, fx med fokus på at beskrive, forklare, tolke, analysere, argumentere m.m. Læs mere om teksttyper i MÅL FOR SPROG OG LÆSNING. Herudover er det centralt, at eleverne fortsat arbejder med, hvordan viden om teksters formål og struktur kan anvendes i faglig læsning og skrivning, herunder hensigtsmæssige strategier til aktivering af forhåndsviden, etablering af læse-/skriveformål, informationssøgning, noteskrivning, informationsbearbejdning, tekstskrivning, tekstrevision, styring i forhold til læse-/skriveformål, justering af læsehastighed, læseteknik og afhjælpning af forståelsesproblemer.

Læs mere om notat- og læseteknikker samt læseforståelsesstrategier i MÅL FOR SPROG OG LÆSNING.

BIBELSKE FORTÆLLINGER

Kompetenceområdet **bibelske fortællinger** omfatter tre færdigheds- og vidensområder:

- **Bibelen** fokuserer på Bibelens indhold og tilblivelse samt på dens status som væsentligt skriftgrundlag bag kristendommen.
- **Fortælling og livsdyndning** fokuserer på de bibelske fortællinger som bud på tyding af tilværelsen i sin helhed og af mere specifikke livssituationer og problemstillinger.
- **Fortælling og kultur** fokuserer på de bibelske fortællingers brug og betydning i dansk, tysk og vestlig kultur samt globalt.

Bibelen

Arbejdet med dette færdigheds- og vidensområde handler om elementær bibelkundskab – om Bibelen som helligskrift og bog. Hvordan er Bibelen opbygget? Hvorfor ser den ud, som den gør? Hvornår og hvordan er den blevet til? Hvordan bliver den opfattet og brugt – såvel i kirken som uden for kirken?

Arbejdet tager sigte på, at eleverne tilegner sig et dobbeltblik på de bibelske fortællinger som henholdsvis fakta og tyding samt en kritisk distance til begge dele.

I overbygningen opnår eleverne et indgående kendskab til disse spørgsmål. I overbygningen vil eleverne fx kunne arbejde med de forskellige opfattelser af indholdet i de bibelske tekster alt efter, hvordan de er oversat. Ligesom de vil kunne forholde sig til den kristne forståelse af udvalgte tekster fra Det Gamle Testamente, fordi de af kirken læses gennem forståelsen af Det Nye Testamente.

Fortælling og livsdyndning

De bibelske fortællinger kredser i deres indhold til stadighed om grundlæggende menneskelige tilværelsesspørgsmål samt relationer og giver gennem deres narrative forløb konkrete bud på løsningen af disse. Derved bliver hele det bibelske univers et reservoir af tyding af tilværelsen, som eleverne kan spille bold op ad i deres egne overvejelser over disse og i håndteringen af tildragelser i tilværelsen – herunder forholdet til det guddommelige og relationen hertil.

I arbejdet med de bibelske fortællinger tilegner eleverne sig i overbygningen et indgående kendskab til en vifte af fortællinger fra Bibelen samt det værdigrundlag, de udtrykker. Samtidig tilegner eleverne sig færdigheder i at forholde sig til disse tyding af tilværelsen.

I overbygningen vil eleverne fx kunne pege på forskellige fortællinger, der tilsammen tegner et billede af en sammenhængende forestilling – eksempelvis gudsbilledet i Det Gamle og Nye Testamente.

Fortælling og kultur

Det bibelske univers har i markant grad præget såvel tænkning som moral og livsforståelse i vestlig og dermed også dansk kultur, hvorfor denne ikke forstås uden et grundigt kendskab til en række af de bibelske fortællinger. Det gælder såvel deres opkomst og oprindelige betydning som den nutidige brug af fortællinger og motiver i kunst og kultur.

I arbejdet med de bibelske fortællinger tilegner eleverne sig i overbygningen sikre færdigheder i at genkende og fortolke bibelske motiver og temaer i kunst og kultur op gennem historien og i deres nutidige omgivelser, samt at forholde sig til brugen heraf.

I arbejdet med fx den moderne spillefilm »Brødre« genkender eleverne motivet fra fortællingen om Kain og Abel, som filmen efterfølgende tolkes i lyset af. Herefter perspektiveres den ud fra kærlighedsbudskabet i Det Nye Testamente.

KRISTENDOM

Kompetenceområdet **kristendom** omfatter tre færdigheds- og vidensområder:

- **Kristendommens historie** fokuserer på hovedtræk i kristendommens udvikling fra opkomst til i dag med vægt på danske/tyske og vestlige forhold, herunder forhold i det omgivne samfund.
- **Kristne grundbegreber** fokuserer på et sæt af begreber, som gør eleverne i stand til at udtrykke sig om, hvad kristendom er.
- **Kristne udtryk** fokuserer på den måde, kristendommen manifesterer sig på i såvel det omgivende samfund som i dansk, tysk og vestlig kultur og mentalitet i almindelighed.

Kristendommens historie

Arbejdet med dette færdigheds- og vidensområde sigter mod at give eleverne et overblik over hovedpunkterne i kristendommens historie fra dens opkomst til i dag. Indholdet organiseres i fire perioder: Oldkirken, kristendommens indførelse i Danmark og Sydslesvig, middelalderen, reformationen og nyere tid – herunder også baggrunden for Dansk Kirke i Sydslesvig, med dens tilbud om dansk folkekirkeligt virke, der i dag er kirke ved siden af den tyske Nordkirche i Sydslesvig.

Undervisningen foregår som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i relation til de behandlede temaer, så eleverne får en indgående indsigt i hovedpunkterne i kristendommens historie. I overbygningen erhverver eleverne sig fx viden om differentiering i såvel hovedretninger som mere sekteriske strømninger.

Kristne grundbegreber

Arbejdet med dette område sigter mod at give eleverne en grundlæggende indsigt i, hvad kristendom er. Der arbejdes med følgende begreber: skabelse, synd, skyld, tro, tvivl, barmhjertighed, tilgivelse, kærlighed, næsten, dom, nåde, evigt liv, frelse, treenighed, Guds rige og håb.

Undervisningen foregår som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i relation til de behandlede temaer, så eleverne får en indgående viden om, hvad kristendom er og reflekteret kan tage stilling hertil.

I overbygningen kan eleverne fx skelne mellem en religiøs og almen brug af eksempelvis kærlighedsbegrebet.

Kristne udtryk

Arbejdet med dette område dækker over de forskellige måder, kristendommen kommer til udtryk i Sydslesvig, Danmark/Tyskland og resten af verden. Det være sig i form af bygninger, symboler og ritualer samt i normer og værdier, som drøftes i forhold til forskellige religioner og livsopfattelser, men også gennem brug af bibelske fortællinger og motiver i billedkunst, film samt musik o.a.

En særlig rolle spiller den danske salmeskat, som den kommer til udtryk i salmebogen og bruges i relation til højtider og i forbindelse med kirkelige handlinger.

Undervisningen foregår som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i relation til de behandlede temaer.

Eleverne får en indgående indsigt i, hvordan kristendommen kommer til udtryk i kulturen, og hvad den betyder, og kan reflekteret tage stilling hertil.

I analysen af en salmetekst kan eleverne eksempelvis afdække de poetisk-mytiske virkemidler og oversætte dem til hverdagsprog.

IKKE-KRISTNE RELIGIONER OG ANDRE LIVSOPFATTELSER

Kompetenceområdet **ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser** omfatter tre færdigheds- og vidensområder:

- **Hovedtræk** fokuserer på udvalgte religioner og livsopfattelsers opkomst, udvikling og centrale indhold samt deres aktuelle udtryk og udbredelse.
- **Grundbegreber** fokuserer på de særlige begreber og værdiforestillinger, som konstituerer forståelsen i de behandlede religioner og livsopfattelser.
- **Fremtrædelsesformer** fokuserer på den måde, de behandlede religioner og livsopfattelser fremtræder på og manifesterer sig i Danmark, Tyskland og andre steder i verden samt disse forholds relation til dansk og tysk kultur.

Hovedtræk

Der arbejdes med et mindre udvalg af verdensreligioner og livsopfattelser med særlig betydning for danske forhold.

Arbejdet omfatter indsigt i de valgte religioner og livsopfattelsers oprindelsessted, historiske udvikling, hovedindhold, udtryk og aktuelle udbredelse.

Undervisningen foregår som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i relation til de behandlede temaer.

Eleverne får en basal indsigt i substansen i de behandlede religioner og livsopfattelser samt færdighed i at forholde sig til dem.

Grundbegreber

Arbejdet med grundbegreber sigter mod at give eleverne indsigt i forestillinger, værdier og tankemønstre i de valgte religioner og livsopfattelser. Der arbejdes med forestillinger om det hellige, med frelses-forestillinger og veje til frelse/indsigt i tilværelsen samt tilhørende centrale begreber.

Undervisningen foregår som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i relation til de behandlede temaer. Eleverne får en basal indsigt i de behandlede religioner og livsopfattelsers begrebsverden og værdiforestillinger samt færdighed i at forholde sig til dem.

Fremtrædelsesformer

Forholdet mellem den indre og den ydre side i en religion eller livsopfattelse kommer bl.a. til udtryk på den ene side gennem forestillinger og begreber og på den anden side gennem materielle udtryk. Det være sig i læresætninger, myter, vaner og traditioner samt symboler, ritualer, helligsteder og religiøse genstande.

Religioners og livsopfattelsers ydre udtryk viser sig fx i fortællinger og myter, vaner og ritualer, symboler og helligsteder, som der arbejdes med. Eleverne tilegner sig gennem arbejdet kompetencer i at afkode og tolke grundtanker og værdier i forhold til de forskellige fremtrædelsesformer. Der kan fx arbejdes med en undersøgelse af, hvorvidt det er muligt at dyrke yoga og meditation uden at få noget af den religiøse kontekst, hvorfra denne praksis stammer, med i købet.

TRINFORLØB FOR 10. KLASSETRIN

I faget religion skal eleverne bygge oven på den viden og de færdigheder, de har erhvervet i det tidligere skoleforløb. Emnerne skal være virke-

lighedsnære og tilpasses aldersgruppen på det relevante klassetrin.

LIVSFILOSOFI OG ETIK

Kompetenceområdet **livsfilosofi og etik** omfatter færdigheds- og vidensområder:

- **Livsfilosofi** fokuserer på almene tilværelsesspørgsmål om liv og død, lykke og lidelse, kærlighed og had, frihed og tvang samt mening og tomhed i tilværelsen.
- **Etik** fokuserer på spørgsmål om det gode liv, herunder godt og ondt, sandt og falsk, rigtigt og forkert samt skyld og ansvar.
- **Trosvalg og tilværelsestyndning** fokuserer på forskellige religioners og livsopfattelsers bud på grundlæggende tilværelsesspørgsmål og etiske dilemmaer.
- **Sprog og skriftsprog** fokuserer på at udvide elevernes kendskab til fagord og begreber samt førfaglige ord, som har specifik betydning for faget religion. Der er fokus på, at eleverne sikkert kan anvende fagord og begreber samt læse- og skrivestrategier.

Livsfilosofi

Livsfilosofi indkredser bud på belysning af kompetenceområdets første hovedspørgsmål: Hvad vil det sige at være menneske? Der arbejdes bredt med menneskets livssituation ud fra konkrete spørgsmål som: Hvordan er livet og verden opstået? Hvad er mennesket for et væsen? Hvorfor skal man dø?

Undervisningen i overbygningen går via en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i dybden med tidligere behandlede emner. Eleverne får en reflekteret forståelse af, hvad mennesket er for et væsen, hvad livet kan byde på af tildragelser, og hvordan man kan forholde sig hertil. I overbygningen kunne dette bl.a. handle om at sætte forskellige menneskesyn til debat og undersøge, hvad det betyder for et menneskes skyld, at dets handlinger er frie henholdsvis determinerede af forskellige faktorer.

Etik

Etik indkredser bud på belysning af kompetenceområdets andet hovedspørgsmål: Hvordan lever jeg bedst mit liv? Der arbejdes overordnet med udfoldelse af forskellige værdier i tilværel-

sen samt med disse værdiers relation til etiske principper og moralsk praksis. Der arbejdes med spørgsmål som fx: Hvad er et godt liv? Skal man altid sige sandheden? Hvad er rigtigt og forkert? – Og hvorfor er det sådan? Hvad legitimerer menneskerettighederne? Hvorfor opfattes noget som ondt?

Etik omhandler desuden arbejdet med konkrete etiske dilemmaer, som vedrører menneskelig sameksistens og samfundets udvikling generelt. Der arbejdes med spørgsmål omkring eksempelvis genteknologi, abort, fosterdiagnostik, dødsstraf, aktiv dødshjælp, organdonation, netetik m.v.

De etiske dilemmaer belyses ud fra forskellige etiske positioner – herunder pligt- og konsekvensetik, som henholdsvis fokuserer på det rigtige og forkerte i selve handlingen eller fokuserer på, om konsekvensen af handlingen skaber nytte i sidste ende.

Undervisningen i overbygningen går via en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i dybden med tidligere behandlede emner, så eleverne kan reflektere over

kriterier for godt og ondt, sandt og falsk samt rigtigt og forkert m.v.

Trosvalg og tilværelsestyndning

Området trosvalg og tilværelsestyndning tager afsæt i det elementære forhold, at hovedparten af et menneskes handlinger baserer sig på trosvalg, der ikke på forhånd kan verificeres som rigtige eller forkerte. Eleverne skal lære at forholde sig kritisk til enhver religions bud på tilværelsens grundspørgsmål, netop fordi de er bud på tyndinger af tilværelsen. Der arbejdes med spørgsmål som: Hvad er det guddommelige? Og findes det overhovedet? Hvordan kan jeg vide, om mine forældre elsker mig? Hvorfra kommer sandheden? Og kan man stole på den?

Undervisningen i overbygningen går via en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i dybden med tidligere behandlede emner.

Eleverne bliver i stand til at forholde sig kritisk og reflekteret til emner og problemstillinger af religiøs og filosofisk karakter samt til at tage stilling hertil. På dette trin vil eleverne fx have mulighed for at forholde sig bevidst til implicite forforståelser i kulturen, som det bl.a. kommer til udtryk i sproget, når man fx siger: Her i Danmark gør vi sådan og sådan. Altså at analysere og forholde sig til det, der almindeligvis tages for givet uden at være det i principiel forstand.

Sprog og skriftsprog

Sproglig udvikling skal indgå i arbejdet med alle mål i faget religion. Sproglig udvikling har fokus på de re dimensioner af det talte og det skrevne sprog; samtale, lytte, læse og skrive.

I 10. klasse er der fortsat fokus på elevernes tilegnelse af fagets centrale fagord og begreber, således at de forstår og kan anvende dem hensigtsmæssigt i forskellige kontekster. Ordkendskabet udvides, men ofte vil centrale fagord og begreber optræde i alle tre trinforløb. Der vil i dette sidste

forløb derfor særligt være fokus på beherskelsesniveauet, hvormed eleverne kan anvende fagord og begreber både på dansk og tysk.

Der arbejdes fortsat med elevernes forståelse for og brug af de religiøse aspekter ved sproget, herunder det poetisk-mytiske og det billeddannende ved sproget. Karakteristika for dette sprog er, at det ikke lader sig afkode eksakt, men tværtimod taler i sprog billeder og metaforer. Eleverne skal i 10. klasse have en forståelse for de forskellige aspekter ved fagets sprog og med stigende sikkerhed kunne analysere fagets sprog.

Eleverne skal selvstændigt kunne anvende deres førfaglige ordkendskab som en strategi i arbejdet med ordkendskab. Eleverne skal med sikkerhed kunne anvende ordforståelsesstrategier til selvstændig tilegnelse af nye ord, fx semantiske/morfologiske analyser af ord, udnyttelse af konteksten til forståelse af ord samt ordbogsbrug.

I 10. klasse skal eleverne have viden om fagets særlige teksttyper og disse teksters formål og struktur. Eleverne skal selvstændigt kunne forberede og gennemføre faglige læse- og skriveopgaver inden for fagets teksttyper, fx med fokus på at beskrive, forklare, tolke, analysere, argumentere m.m. Læs mere om teksttyper i MÅL FOR SPROG OG LÆSNING. Herudover er det centralt, at eleverne fortsat arbejder med, hvordan viden om teksters formål og struktur kan anvendes i faglig læsning og skrivning, herunder hensigtsmæssige strategier til aktivering af forhåndsviden, etablering af læse-/skriveformål, informationssøgning, noteskrivning, informationsbearbejdning, tekstskrivning, tekstrevision, styring i forhold til læse-/skriveformål, justering af læsehastighed, læse- teknik og afhjælpning af forståelsesproblemer. Læs mere om notat- og læseteknikker samt læseforståelsesstrategier i MÅL FOR SPROG OG LÆSNING.

BIBELSKE FORTÆLLINGER

Kompetenceområdet **bibelske fortællinger** omfatter tre færdigheds- og vidensområder:

- **Bibelen** fokuserer på Bibelens indhold og tilblivelse samt på dens status som væsentligt skriftgrundlag bag kristendommen.
- **Fortælling og livsytning** fokuserer på de bibelske fortællinger som bud på tydinge af tilværelsen i sin helhed og af mere specifikke livssituationer og problemstillinger.
- **Fortælling og kultur** fokuserer på de bibelske fortællingers brug og betydning i såvel det omgivende samfund som i dansk og vestlig kultur samt globalt.

Bibelen

Arbejdet med dette færdigheds- og vidensområde handler om elementær bibelkundskab – om Bibelen som helligskrift og bog. Hvordan er Bibelen opbygget? Hvorfor ser den ud, som den gør? Hvornår og hvordan er den blevet til? Hvordan bliver den opfattet og brugt – såvel i kirken som uden for kirken?

Arbejdet tager sigte på, at eleverne kan forstå, hvordan mennesker kan se de bibelske tekster som henholdsvis udtryk for fakta (bogstaveligt skriftsyn) og som tyding (allegorisk/billedligt skriftsyn). Eleverne skal tilegne sig evnen til at have en kritisk distance til begge dele.

I overbygningen opnår eleverne et indgående kendskab til disse spørgsmål. I overbygningen vil eleverne fx kunne arbejde med de forskellige opfattelser af indholdet i de bibelske tekster, alt efter hvordan de er oversat. Ligesom de vil kunne forholde sig til den kristne forståelse af udvalgte tekster fra Det Gamle Testamente, fordi de af kirken læses gennem forståelsen af Det Nye Testamente. Man kan arbejde både med Bibelen som en sammenhængende fortælling med en overensstemmelse mellem Det Gamle og Det Nye Testamente, samt med de to testamenter som udtryk for forskellighed.

Fortælling og livsytning

De bibelske fortællinger kredser i deres indhold til stadighed om grundlæggende menneskelige tilværelsesspørgsmål samt relationer og giver gennem deres narrative forløb konkrete bud på løsningen af disse. Derved bliver hele det bibelske univers et reservoir af tydinge af tilværelsen, som eleverne kan spille bold op ad i deres egne overvejelser over disse og i håndteringen af

tildragelser i tilværelsen – herunder forholdet til det guddommelige og relationen hertil.

I arbejdet med de bibelske fortællinger tilegner eleverne sig i overbygningen et indgående kendskab til en vifte af fortællinger fra Bibelen samt det værdigrundlag, de udtrykker. Samtidig tilegner eleverne sig færdigheder i at forholde sig til disse tydinge af tilværelsen. I overbygningen vil eleverne fx kunne pege på forskellige fortællinger, der tilsammen tegner et billede af en sammenhængende forestilling – eksempelvis gudsbilledet i Det Gamle og Nye Testamente.

Fortælling og kultur

Det bibelske univers har i markant grad præget såvel tænkning som moral og livsforståelse i vestlig og dermed også dansk kultur, hvorfor denne ikke forstås uden et grundigt kendskab til en række af de bibelske fortællinger. Det gælder såvel deres opkomst og oprindelige betydning som den nutidige brug af fortællinger og motiver i kulturelle udtryk.

I arbejdet med de bibelske fortællinger tilegner eleverne sig i overbygningen sikre færdigheder i at genkende og fortolke bibelske motiver og temaer i kulturelle udtryk op gennem historien og i deres nutidige omgivelser, samt i at forholde sig til brugen heraf. Man kunne fx arbejde med den moderne spillefilm »Brødre«, hvor eleverne vil kunne genkende motivet fra fortællingen om Kain og Abel, som filmen efterfølgende tolkes i lyset af. Herefter perspektiveres den ud fra kærlighedsbudskabet i Det Nye Testamente. Ligeledes er reklamerne for eksempelvis Smirnoff Vodka og isen Magnum eksempler på brugen af syndefaldsmyten og begrebet synd, der kunne være interessante at inddrage i undervisningen.

KRISTENDOM

Kompetenceområdet **kristendom** omfatter tre færdigheds- og vidensområder:

- **Kristendommens historie** fokuserer på hovedtræk i kristendommens udvikling fra opkomst til i dag med særlig vægt på danske/tyske og vestlige forhold.
- **Kristne grundbegreber** fokuserer på et sæt af begreber, som gør eleverne i stand til at udtrykke sig om, hvad kristendom er.
- **Kristne udtryk** fokuserer på den måde, kristendommen manifesterer sig på i såvel det omgivende samfund som i dansk, tysk og vestlig kultur og mentalitet i almindelighed.

Kristendommens historie

Arbejdet med dette færdigheds- og vidensområde sigter mod at give eleverne et overblik over hovedpunkterne i kristendommens historie fra dens opkomst til i dag. Indholdet organiseres i fire perioder: Oldkirken, kristendommens indførelse i Danmark og Sydslesvig, middelalderen, reformationen og nyere tid – herunder også baggrunden for Dansk Kirke i Sydslesvig, med dens tilbud om dansk folkekirkeligt virke, der i dag er kirke ved siden af den tyske Nordkirche i Sydslesvig.

Undervisningen foregår som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i relation til de behandlede temaer, så eleverne får en indgående indsigt i hovedpunkterne i kristendommens historie. I overbygningen erhverver eleverne sig fx viden om differentiering i såvel hovedretninger som mere sekteriske strømninger.

Kristne grundbegreber

Arbejdet med dette område sigter mod at give eleverne en grundlæggende indsigt i, hvad kristendom er, herunder i særlig grad den evangelisk-lutherske kristendom.

Der arbejdes med følgende begreber: skabelse, synd, skyld, tro, tvivl, barmhjertighed, tilgivelse, kærlighed, næsten, dom, nåde, evigt liv, frelse, treenighed, Guds rige og håb. Undervisningen foregår som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse

i relation til de behandlede temaer, så eleverne får en indgående viden om, hvad kristendommen er, og reflekteret kan tage stilling hertil. I 10. klasse kan eleverne fx skelne mellem en religiøs og almen brug af kærlighedsbegrebet.

Kristne udtryk

Arbejdet med dette område dækker over de forskellige måder, kristendommen kommer til udtryk i Sydslesvig, Danmark/Tyskland og resten af verden. Det være sig i form af bygninger, symboler og ritualer samt i normer og værdier, som drøftes i forhold til forskellige religioner og livsopfattelser, men også gennem brug af bibelske fortællinger og motiver i billedkunst, film samt musik o.a.

En særlig rolle spiller den danske salmeskat, som den kommer til udtryk i forskellige udgivelser af Salmebogen fx »Salmer på dansk og tysk«, og bruges i relation til højtidere og i forbindelse med kirkelige handlinger.

Undervisningen foregår som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i relation til de behandlede temaer. Eleverne får en indgående indsigt i, hvordan kristendommen kommer til udtryk i kulturen, og hvad den betyder, og kan reflekteret tage stilling hertil.

Fx kan eleverne i analysen af en salmetekst afdekke de poetisk-mytiske virkemidler og oversætte dem til hverdagsprog.

IKKE-KRISTNE RELIGIONER OG ANDRE LIVSOPFATTELSER

Kompetenceområdet **ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser** omfatter tre færdigheds- og vidensområder:

- **Hovedtræk** fokuserer på udvalgte religioner og livsopfattelsers opkomst, udvikling og centrale indhold samt deres aktuelle udtryk og udbredelse.
- **Grundbegreber** fokuserer på de særlige begreber og værdiforestillinger, som konstituerer forståelsen i de behandlede religioner og livsopfattelser.
- **Fremtrædelsesformer** fokuserer på den måde, de behandlede religioner og livsopfattelser fremtræder på og manifesterer sig i Danmark, Tyskland og andre steder i verden samt disse forholds relation til dansk og tysk kultur.

Hovedtræk

Der arbejdes med centrale ideer i udvalgte verdensreligioner og livsopfattelser og disse ideers betydning for væsentlige tilværelsesspørgsmål både i Danmark, Tyskland og verden.

Der arbejdes med, hvorledes disse ideer har indvirkning på samfundslivet generelt. Arbejdet omfatter indsigt i de valgte religioner og livsopfattelsers oprindelsessted, historiske udvikling, hovedindhold, udtryk og aktuelle udbredelse. Undervisningen foregår som en varieret vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i relation til de behandlede temaer. Eleverne får en basal indsigt i substansen i de behandlede religioner og livsopfattelser samt færdighed i at forholde sig til dem.

Grundbegreber

Arbejdet med grundbegreber sigter mod at give eleverne indsigt i forestillinger, værdier og tankemønstre i de valgte religioner og livsopfattelser. Der arbejdes med forestillinger om det hellige, med frelsesforestillinger og veje til frelse/indsigt i tilværelsen samt tilhørende centrale begreber. Undervisningen foregår som en varieret

vifte af aktiviteter med fortælling, iagttagelse, tegning, diskussion og problembehandling samt drama og bevægelse i relation til de behandlede temaer. Eleverne får en basal indsigt i de behandlede religioner og livsopfattelsers begrebsverden og værdiforestillinger samt færdighed i at forholde sig til dem.

Fremtrædelsesformer

Forholdet mellem den indre og den ydre side i en religion eller livsopfattelse kommer bl.a. til udtryk på den ene side gennem forestillinger og begreber og på den anden side gennem materielle udtryk. Det væres sig i læresætninger, myter, vaner og traditioner samt symboler, ritualer, helligsteder og religiøse genstande.

Religioners og livsopfattelsers ydre udtryk viser sig fx i fortællinger og myter, vaner og ritualer, symboler og helligsteder, som der arbejdes med. Eleverne tilegner sig gennem arbejdet kompetencer i at afkode og tolke grundtanker og værdier i forhold til de forskellige fremtrædelsesformer. Der kan fx arbejdes med en undersøgelse af, hvorvidt det er muligt at dyrke yoga og meditation uden at få noget af den religiøse kontekst, hvorfra denne praksis stammer, med i købet.

SPROGLIG UDVIKLING

Sproglig udvikling er en central del af elevernes arbejde med faget religion. Sproglig udvikling har fokus på fire dimensioner af det talte og det skrevne sprog: samtale, lytte, læse og skrive.

I faget religion er sproglig udvikling eksplicit beskrevet i kompetenceområdet **Livsfilosofi og etik**. Mål for sproglig udvikling indgår primært i færdigheds- og vidensområdet *Sprog og skriftsprog*. Der henvises derudover til de gældende MÅL FOR SPROG OG LÆSNING.

IT OG MEDIER

Eleverne skal i faget religion udvikle og bruge deres digitale kompetencer. Særligt er anvendelse af digitale redskaber vigtig i forhold til research og dataindsamling samt i forbindelse med formidling i faget.

It- og mediekompetencer kan udskilles i fire elevpositioner, som i praksis vil have store overlap og sammenfald.

Eleven som kritisk undersøger

Eleverne skal inden for fagets fire kompetenceområder udvikle kompetencer som kritiske undersøgere. Eleverne skal anvende digital dataopsamling og målrettede strategier til internet-søgning i arbejdet med fagets områder. Eleverne skal tilegne sig kompetencer til at identificere og udvælge information og kunne forholde sig kritisk til brugbarhed og begrænsninger af digitale medier og informationskilder.

Eleven som analyserende modtager

Eleverne skal i fagets fire kompetenceområder opnå færdigheder som analyserende modtagere. Eleverne skal have kompetencer til at analysere og vurdere digitale medier og informationers måder at repræsentere grundlæggende tilværelsesspørgsmål og den religiøse dimension på.

Eleverne skal reflektere over, hvilke digitale repræsentationer, der er mest anvendelig i arbejdet med et forløb, og hvilke indbyrdes og gensidige relationer repræsentationen fremstiller.

Eleven som målrettet og kreativ producent

Eleverne skal have kompetencer som målrettede og kreative producenter og skal anvende it og

digitale platforme til at formidle og kommunikere den tilegnede faglige viden. Eleverne skal reflektere over valg af præsentationsform, bl.a. grafisk præsentation, præsentationsprogram, video og billeder og skal kunne afpasse budskab og formål i forhold til forskellige målgrupper. Eleverne skal kunne arbejde undersøgende og vidensbaseret og på den baggrund skabe kreative og multimodale løsninger.

Eleven som ansvarlig deltager

Eleverne skal også opnå kompetencer som ansvarlige deltagere. Eleverne skal i de fire kompetenceområder opnå færdigheder til at kommunikere, videndele og samarbejde om religiøse forhold ved anvendelse af digital teknologi, sociale medier og online undervisnings- og læringsplatforme. Eleverne skal reflektere over etik forbundet med digital adfærd og digitale retigheder i forhold til deling og genbrug af digitalt materiale. Endelig skal eleven kunne forholde sig til religionsfaglige problemstillinger i samfundsdebatten ved hjælp af sociale medier og andre it-platforme.

INNOVATION OG ENTREPRENØRSKAB

Innovation og entreprenørskab kan udskilles i fire komplementære og indbyrdes afhængige dimensioner: Handling, kreativitet, omverdensforståelse og personlig indstilling.

Innovation og entreprenørskab kommer i faget religion primært til udtryk gennem de handlingskompetencer, eleverne erhverver sig via undervisningens fokus på sammenhængen mellem værdier, etiske principper og moralsk praksis inden for de forskellige religioner og livsopfattelser. Fælles for disse er, at de alle opererer med forestillinger om det gode liv og principper for

fællesskabers trivsel. I drøftelser af, forholdet sig til og transformation af sådanne principper til levet liv ligger fagets handlingspotentiale som en løbende opmærksomhed på spørgsmål om, hvad det gode liv for og med hinanden er, og hvordan vilkårene for dette etableres i praksis.

KULTURFORSTÅELSE

UNDER UDARBEJDELSE

FAGTEAMETS OVERORDNEDE PLAN

I fagteamets overordnede plan fastholdes de aftaler, som skolens fagteam indgår for faget religion på deres skole for de enkelte årgange. Planen evalueres og revideres årligt. På baggrund af fagteamets overordnede plan og fagets læreplan udarbejder den enkelte lærer sin årsplan.

AFTALER	
Undervisning	Fordeling af bestemte temaer og/eller undervisningsenheder Opbygning af kompetencer Konkrete fagspecifikke metoder Projekter Inddragelse af eksterne undervisningstilbud og ekskursioner
Differentiering	Former for differentiering Tiltag i forhold til elever med særlige behov eller begavelse
Sproglig udvikling, herunder fagsprog	Teksttyper, læsestrategier og notatteknikker
It og medier	Fagets bidrag til udvikling af elevernes it- og mediekompetencer
Innovation og entreprenørskab	Fagets bidrag til udvikling af elevernes innovative og entreprenante kompetencer
Kulturforståelse	Fagets bidrag til udvikling af elevernes kulturforståelse
Hjælpemidler og materialer	Fagafhængigt: lærebøger, opslagsværker, (elektroniske) ordbøger, lommeregner, formelsamlinger osv.
Bedømmelse	Principper for bedømmelse og udformning af dokumentation

EVALUERING

Elevens læring og trivsel følges ad, og de supplerer hinanden. En tydelig feedback- og evalueringskultur giver eleven oplevelsen af selv at være en central aktør i evalueringen af egen faglig og social udvikling og trivsel. Derudover kan elevens systematiske medinddragelse være med til at udvikle skolen generelt og læringsmiljøet specielt samtidig med, at den er en vigtig tilbage melding til læreren og fagteamet. I Skoleforeningens inklusionspolitik står:

Det er centralt for et barns trivsel, udvikling og livschancer at opleve sig som en værdifuld deltager i sociale og faglige fællesskaber. Det gavner alle børn i fællesskabet, når læringen tilrettelægges på en måde, der tilgodeser mange forskellige behov og skaber deltagelsesmuligheder for alle.¹

For at støtte op om den faglige og sociale udvikling gennemføres der på skolerne trivselsundersøgelser af undervisnings- og læringsmiljøet. Trivselsundersøgelserne inddrages i evaluerings samtaler og skal resultere i handleplaner for skolen og de elever, der ikke trives.² Udover at give bedre trivsel er dette med til at støtte eleven i hans eller hendes faglige udvikling og giver eleven en mere aktiv rolle i sin egen læreproces.

For at eleven kan få det fulde udbytte af undervisningen, er det vigtigt, at de intentioner, lærerne har med undervisningen, synliggøres for eleven.³ Sammenhængen mellem undervisningen og elevernes læring skal altså være tydelig og gennemskuelig. Det forudsætter, at undervisningen er baseret på klare mål og kriterier, hvor evaluering spiller en central rolle.

Den faglige evaluering forstås som systematisk dokumentation og faglig bedømmelse af den enkelte elevs udvikling og standpunkt. Evalueringen omfatter alle fagets kompetenceområder og skal forholde sig til både arbejds- og læreproces

samt resultater. Evalueringen er således en del af en løbende dialog mellem elev, forældre og lærer og indeholder elementer af feedback, rådgivning, vejledning og støtte, der åbner for nye perspektiver. Evalueringen skal løbende understøtte elevens tiltro til egne evner og en erkendelse af, at al læring er en proces, hvor det at kunne acceptere usikkerhed og turde fejle er en vigtig del af læringsprocessen. Som sådan er evalueringen også en del af elevens dannelsesproces.

Summativ og formativ evaluering af det faglige

Evalueringen er både en summativ (afsluttende) og en formativ (løbende) evaluering, der støtter elevernes udbytte af undervisningen og lærerens planlægning. For læreren tjener evalueringen det formål at være på forkant med elevernes udbytte og på et tidligt tidspunkt at kunne justere og eventuelt revidere læringsmål og metoder samt fastlægge nye mål for undervisningen. Evalueringen er således en del af et systematisk arbejde, der indbefatter planlægning, tilrettelæggelse, gennemførelse og evaluering af undervisningen, ligesom lærerens evaluering er udgangspunktet for undervisningsdifferentiering. Jo mere læreren ved om, hvad eleven kan og ved, og om hvordan eleven lærer og motiveres, jo bedre kan undervisningen tilrettelægges derefter. Den løbende feedback og evaluering er for eleven en hjælp til selvevaluering og støtte for den videre læreproces og har således afgørende betydning for elevens læringsresultater.

Fælles Evaluering

Eleverne deltager på nogle årgange i Skoleforeningens obligatoriske Fælles Evaluering og de dertil hørende frivillige prøver som et led i at afdekke en række af elevernes basiskompetencer. Fælles Evalueringens pædagogiske prøver er ikke direkte en evaluering af et undervisningsforløb, hvorfor de ikke kan anvendes som prøver og prøvelignende bidrag eller indgå i halv- og helårsevalueringen af eleven. Der gives således heller ikke karakterer for prøver i forbindelse med Fælles Evaluering. Der arbejdes formativt (fremadrettet) med resultaterne i dialog med elever og forældre

1 Skoleforeningens inklusionspolitik fra 2016 se: <http://www.skoleforeningen.org/indsatsomraader/inklusion>

2 Dansk Center for Undervisningsmiljø: Dansk Center for Undervisningsmiljø se: <http://dcum.dk/>

3 John Hattie, Visible Learning (2009)

samt på teammøder/klassekonferencer/i fag-teams.

Evalueringsformer

Den evaluerende, didaktiske refleksion er en refleksion over, hvor godt undervisningsforløbet understøttede elevernes opnåelse af det ønskede læringsudbytte. Arbejdet med læringsmål sikrer et godt grundlag for lærerens evaluering af

elevens læringsudbytte. Den løbende evaluering undervejs i forløbet følges op af en evaluering af læringsudbyttet ved undervisningsforløbets afslutning. Her skal læreren både evaluere, om eleverne har nået målet, men det kan også være nyttigt at få elevernes feedback på undervisningen. Evaluering kan derfor foretages på fire niveauer:⁴

Elevernes læringsudbytte – selvevaluering	Elevernes læringsudbytte – lærerens vurdering – feedback
Lærerens undervisning – selvevaluering	Lærerens undervisning – elevernes vurdering – feedback

Der er forskellige måder, man kan evaluere elevernes læring og undervisningen på. Det kan fx være gennem analyse af elevens proces og produkter, observationer af elevernes læringsudbytte og egen undervisningspraksis samt gennem dialog som evaluering af undervisning og mål mellem både lærer-elev, lærer-elev-forældre og lærer-lærer.

I forbindelse med evaluering er arbejdet med tegn på læring et vigtigt hjælpemiddel i forhold til den løbende evaluering.

Bedømmelse

I bedømmelsen skelnes der mellem to bedømmelsesområder: *undervisningsbidrag*⁵ og *prøver og prøvelignende bidrag*,⁶ der begge skal dokumenteres.

Undervisningsbidrag omfatter alle elevens præstationer i den daglige undervisning eller undervisningskontekst, det vil sige alle mundtlige, skriftlige og praktiske præstationer, hvad enten der er tale om selvstændigt arbejde, par- eller gruppearbejde. Der kan gennemføres tests på højst 20 min. inden for udvalgte færdigheds- og vidensmål.

Prøver og prøvelignende bidrag skal tilgodese fagets kompetenceområder, de tre taksonomiske niveauer (I reproduktion, II anvendelse og reorganisering og III vurdering, perspektivering og refleksion) og kan være skriftlige, mundtlige og praktiske, således fx også en portfolio. Bedømmelsen skal basere sig på tydelige vurderingskriterier, som er kendt af eleverne på forhånd. Bedømmelsen må ikke kun indeholde en vurdering (summativ evaluering), men skal også være en fremadrettet læringshjælp til eleven (formativ evaluering). Læreren skal målrette og differentiere sin feedback under hensyn til elevens forudsætninger og potentialer.

De evalueringsformer, der anvendes i løbet af skoleåret, skal give eleven mulighed for at vise de erhvervede kompetencer i gentagne og skiftende sammenhænge.

Halv- og helårsevaluering

Den formative evaluering er grundlag for halv- og helårsevalueringen, der er en juridisk handling og derfor underlagt regler, der skal følges.

Ved en samlet bedømmelse af elevens præstationer skelnes der mellem præstationerne i de såkaldte undervisningsbidrag og præstationerne i *prøver og prøvelignende bidrag*.

Halv- og helårsevalueringen skal afspejle elevens faglige niveau baseret på kompetencemålene i

4 Læringsmål – Inspiration til arbejdet med læringsmål i undervisningen, Ministeriet for børn, undervisning og ligestilling (2016)

5 *Unterrichtsbeiträge*

6 *Leistungsnachweise*

læreplanen og er resultatet af både en faglig og en pædagogisk vurdering.

Undervisningsbidragene – altså den daglige undervisning – skal vægtes højest. Det skal sikres, at bedømmelsen baserer sig på forskellige former for undervisningsbidrag.

Elevens arbejdsindsats eller adfærd kan som udgangspunkt ikke indgå i grundlaget for halv- og helårsevalueringen. Sådanne faktorer kan alene inddrages, hvis de påvirker elevens faglige niveau, eller hvis faget på det pågældende trin indeholder mål, der omfatter disse forhold.

OBLIGATORISK EVALUERING: PRØVER OG PRØVELIGNENDE BIDRAG

Fællesskole 5.-10. klasse

Ud over evaluering og dokumentation af elevens faglige præstationer på baggrund af undervisningsbidragene, er der følgende krav om antal prøver og prøvelignende bidrag:

	5. klasse	6. klasse	7. klasse	8. klasse	9. klasse	10. klasse
Tysk	4	4	4	4	4	4
Matematik	4	4	4	4	4	4
Dansk	4	4	4	4	4	4
Engelsk	-	2	4	4	4	4
Natur/teknologi	2	2				
Geografi			2	2	2	2
Fysik og kemi			2	2	2	2
Biologi			2	2	2	2

Se antal fælles evalueringer på www.evaluering.de

Antallet af prøver og prøvelignende bidrag skal fordeles ligeligt på de to halvår.

I fagene historie, religion, samfundsfag, idræt, musik, billedkunst og madkundskab er der ingen prøver og prøvelignende bidrag. Her evalueres og dokumenteres elevens faglige præstationer på baggrund af undervisningsbidrag.

SPECIFIKT FOR RELIGION

I religion sker bedømmelsen af elevernes præstationer på baggrund af mundtlige, skriftlige og praktiske **undervisningsbidrag**. Der er således ingen **prøver og prøvelignende bidrag** i religion.

Eksempler på **undervisningsbidrag** i religion kan være:

1. Mundtlige undervisningsbidrag

- Bidrag i den mundtlige undervisnings-samtale
- Bidrag i partner- og gruppearbejde
- Fremlæggelse af partner- og gruppearbejde
- Foredrag

2. Skriftlige undervisningsbidrag

- Hjemmeopgaver
- Tests
- Skriftlige opgaver
- Logbøger

3. Praktiske undervisningsbidrag

- Paneldiskussioner
- Rollespil
- Grafiske fremstillinger
- Bidrag og fremlæggelser ved hjælp af digitale medier

Generelt gælder, at elevernes selvstændige tænkning skal vægtes højere end reproduktion og udenadslære.

For alle tre afslutningsniveauer gælder, at undervisningen, elevopgaver samt bedømmelse af undervisningsbidrag skal tilgodes de tre taksonomiske niveauer: I reproduktion, II anvendelse og reorganisering, III vurdering, perspektivering og refleksion.

Individuelle holdninger i forhold til bestemte religioner og verdenssyn må, ligesom elevens egne religiøse holdninger og verdenssyn, ikke indgå i bedømmelsen.

Mundtlig eksamen efter 9. og 10. klasse

En elev kan ansøge om at komme til mundtlig eksamen i op til to fag. Uafhængigt af dette

kan prøveudvalget beslutte, at en elev skal til eksamen i op til to fag, hvis der er begrundet udsigt til, at eleven derigennem kan forbedre sin slutkarakter.

Grundlaget for den mundtlige eksamen efter 9. og 10. klasse er læreplanens indhold som beskrevet i kompetence-, færdigheds- og vidensmålene. Opgaverne i den mundtlige eksamen skal stilles i overensstemmelse med disse og afspejle undervisningens indhold. Endvidere skal opgaverne formuleres under hensyntagen til de tre taksonomiske niveauer, hvor anvendelse og reorganisering skal vægtes højest.

Til eksamenen skal eleverne starte med at præsentere deres løsninger, der efterfølgende uddybes i en samtale med lærer og censor.

Følgende kriterier skal indgå i bedømmelsen:

- Omfang og kvalitet af præstationen i forhold til kompetence-, færdigheds- og vidensmålene
- Dispositionen af præsentationen, anvendelse af fagsprog, præsentationens forståelighed
- Elevens evne til at indgå i en samtale, reagere på spørgsmål og indvendinger samt tage imod hjælp
- Elevens evne til selv at give impulser til samtalen
- Kreativitet og selvstændighed i eksamenssituationen

Hvis en elev ikke når ud over reproduktion af det lærte, kan der ikke gives højere karakter end »tilstrækkelig«. For at opnå karakteren »meget god« skal eleven også bevæge sig på det taksonomiske niveau III.

KILDER

Vedtægter for Dansk Skoleforening for Sydslesvig e.V., Dansk Skoleforening for Sydslesvig, 2011:

<http://www.skoleforeningen.org/media/46171/Skoleforeningens-vedtaegter.pdf>

Forenklede Fælles Mål, Undervisningsministeriet, 2014-2018:

<http://www.emu.dk/omraade/gsk-laerer>

Mål for Sprog og Læsning for dagtilbud, grund- og fælleskolen, Dansk Skoleforening for Sydslesvig, 2016:

<http://www.skoleforeningen.org/media/2871934/maalene-for-sprog-og-laesning.pdf>

Skoleforeningens inklusionspolitik, Dansk Skoleforening for Sydslesvig, 2016:

<http://www.skoleforeningen.org/foreningen/vedtaegter-og-politikker/inklusionspolitik>

Zeugnisverordnung (ZVO), Ministerium für Bildung und Frauen des Landes Schleswig-Holstein, 2008:

<http://www.gesetze-rechtsprechung.sh.juris.de/jportal/?quelle=jlink&query=ZeugnV+SH&psml=bsshoprod.psml&max=true&aiz=true>

Landesverordnung über Gemeinschaftsschulen (GemVO), Ministerium für Bildung und Wissenschaft

des Landes Schleswig-Holstein, 2014: <http://www.gesetze-rechtsprechung.sh.juris.de/jportal/?quelle=jlink&query=GemSchulV+SH&psml=bsshoprod.psml&max=true&aiz=true>

Fachanforderungen, Ministerium für Schule und Berufsbildung des Landes Schleswig-Holstein, 2014-2016:

<http://lehrplan.lernnetz.de>

Leitfäden zu den Fachanforderungen, Ministerium für Schule und Berufsbildung des Landes Schleswig-Holstein,

2014-2016: <http://lehrplan.lernnetz.de>

BILAG

Pejlemærker for god undervisning

Dygtige undervisere er den enkeltstående faktor, der har størst indflydelse på elevernes udbytte af undervisningen. Debatten handler dog ofte om meget andet end selve kerneopgaven – undervisningen.

Der bør bruges flere kræfter på skolernes og uddannelsesinstitutionernes kerneopgave og på at udvikle undervisningen – både i hverdagens skolepraksis og i den større nationale debat om undervisningsområdet. Danske Underviserorganisationers Samråd og Undervisningsministeriet har derfor i fællesskab udarbejdet 12 pejlemærker for, hvad der kendetegner god undervisning. Pejlemærkerne udgør ikke en facitliste, men er et oplæg til en lokal og national faglig debat om, hvad god undervisning er og hvordan god undervisning skabes.

Formål og værdier

1. God undervisning fremmer elevernes faglige, sociale og personlige udvikling og dannelse og lever op til uddannelsernes mål, formål og værdier.

Rammer og forudsætninger for god undervisning

2. God undervisning bygger på lærerens engagement, motivation og professionelle ansvar og dømmekraft.
3. God undervisning udføres og udvikles af fagligt og pædagogisk kompetente og opdaterede lærere.
4. God undervisning sker inden for tidsmæssige, fysiske og organisatoriske rammer, der skaber rum til faglig dialog, udvikling, planlægning, opfølgning og feedback.
5. God undervisning udvikles fagligt og pædagogisk i et miljø præget af tillid, åbenhed og samarbejde.

God undervisning – i samspillet mellem lærer og elever

6. God undervisning har faglig ambition, en tydelig retning og struktur.
7. God undervisning bygger på høje forventninger til alle elever og fremmer elevernes progression.
8. God undervisning fremmer og praktiserer demokratiske principper.
9. God undervisning bygger videre på og udvider elevernes erfaringsverden.
10. God undervisning sker i et trygt læringsmiljø med rum til at stille spørgsmål, reflektere og begå fejl.
11. God undervisning bygger på gensidig respekt mellem lærere og elever.
12. God undervisning er varieret og sætter elevgruppens mangfoldige kompetencer i spil.

CENTER FOR PÆDAGOGIKS LÆREPLANSGRUPPER

Fag	Konsulent/tovholder	Sparringspartnere	Skole
Dansk	Tina Joost	Anne Karin Sjøstrøm Bente Knutzen-Koch Laura Lund Clausen	Bøl-Strukstrup Danske Skole Bredsted Danske Skole A. P. Møller Skolen
Tysk	Henry Bohm	Tina Rother Jessica Petersen Andrea Tutlewski	Gustav Johannsen-Skolen Jaruplund Danske Skole Gustav Johannsen-Skolen
Engelsk	Team Engelsk	Lis Bewernick Else Brink Nielsen Lis Blumenau	Skovlund-Valsbøl Danske Skole Cornelius Hansen-Skolen Husum Danske Skole
Matematik	Markus Hausen	Sandra Döhrwaldt Stefanie Bernsee Reimo Hinske	Cornelius Hansen-Skolen Jes Kruse-Skolen Jes Kruse-Skolen
Natur/teknologi	Kirsten la Cour, senere Rasmus Raun	Kirsten Weiss Sybilla Nitsch Jörg Liedtke	Jaruplund Danske Skole Hans Helgesen-Skolen Læk Danske Skole
Biologi	Kirsten la Cour, senere Rasmus Raun	Daniel Frost Larsen Frauke Pløen, senere Inga Rühmann	Husum Danske Skole A. P. Møller Skolen A. P. Møller Skolen
Geografi	Kirsten la Cour, senere Rasmus Raun	Markus Lorenzen Rasmus Raun Mette Lorenzen	A. P. Møller Skolen Cornelius Hansen-Skolen Jens Jessen-Skolen
Fysik og kemi	Kirsten la Cour, senere Rasmus Raun	Peter Aggerholm Tim Steffensen Iben Hougaard Grethe Andersen	Gustav Johannsen-Skolen Gustav Johannsen-Skolen A. P. Møller Skolen Duborg-Skolen
Religion	Kirsten la Cour, senere Christian Schlömer	Mette Jessen Jenny Heim (2016/17)	Store Vi Danske Skole Læk Danske Skole
Historie	Kirsten la Cour, senere Christian Schlömer	Verena Gülck Leif Mikkelsen	Gustav Johannsen-Skolen Duborg-Skolen
Samfundsfag	Kirsten la Cour, senere Christian Schlömer	Philipp Becker Leif Mikkelsen	Jes Kruse-Skolen Duborg-Skolen
Idræt	DSIS	Monica Eichhorn Bettina Andresen Susanne Terkelsen	Gustav Johannsen-Skolen Lyksborg Danske Skole Bøl-Strukstrup Danske Skole
Madkundskab	Charlotte Havn		Gustav Johannsen-Skolen
Musik	Ture Pejtersen	Jutta Öhler	A. P. Møller Skolen
Billedkunst	Dirk Jäger	Vibeke Lund	Jens Jessen-Skolen

Team Læreplan: Skole- og Gymnasiekontoret, de pædagogiske konsulenter for fagene, tovholder CfU
Redaktion: Mette Tode, Katrine Hoop og Alexander Rambow.